

Det juridiske fakultet

Adgangen til å pålegge hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4 tredje ledd

—
Kine Kjelsberg

Liten masteroppgave i rettsvitenskap vår 2015

Antall ord: 16 361

Innhold

1. Innledning.....	4
1.1 Tema og problemstilling.....	4
1.2 Tvungne hjelpetiltak i barnevernlovens system.....	6
1.3 Kilder og metode.....	7
1.4 Avgrensning.....	8
1.5 Veien videre.....	8
2. Grunnleggende prinsipper.....	10
2.1 Innledning.....	10
2.2 Barnets beste.....	11
2.3 Det biologiske prinsipp.....	12
2.4 Det mildeste inngreps prinsipp.....	14
2.5 Legalitetsprinsippet.....	14
3. Generelt om hjelpetiltak.....	17
3.1 Innledning.....	17
3.2 Råd og veiledningsplikt.....	17
3.3 Frivillige hjelpetiltak.....	18
3.3.1 Grunnvilkår.....	18
3.3.2 Samtykkekompetanse.....	20
3.3.3 Eksempler på mulige tiltak.....	21
3.3.4 Særlig om plassering utenfor hjemmet.....	23
4. Tvungne hjelpetiltak.....	26
4.1 Innledning.....	26
4.2 Hvilke tiltak kan pålegges?.....	27
4.3 Vilkår.....	28
4.4 Barnehage og andre dagtilbud.....	29
4.4.1 Hva omfattes av «opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud»?.....	29
4.4.2 Vilkår for å pålegge dagtilbud.....	31
4.5 Tilsyn.....	32
4.5.1 Generelt.....	32
4.5.2 Kort om de ulike vilkårene i bvl. § 4-12 første ledd.....	32
4.5.3 Nødvendighetsvilkåret i bvl. § 4-12 andre ledd.....	37
4.5.4 Forholdet mellom tilsyn og omsorgsovertakelse.....	38
5. Foreslåtte endringer.....	41
5.1 Generelt om tidligere forslag.....	41

5.2 Lovforslag våren 2015.....	41
5.2.1 Innledning.....	41
5.2.2 Begrunnelse.....	43
5.2.3 Kompenserende tiltak.....	43
5.2.4 Omsorgsendrende tiltak.....	44
5.2.5 Kontrolltiltak.....	45
6. Vurdering av tvungne hjelpetiltak - bør adgangen utvides?	46
6.1 Innledning.....	46
6.2 Fordeler og ulemper ved å øke adgangen til å pålegge hjelpetiltak	46
6.3 De foreslåtte vilkår.....	51
6.4 Muligheten for tvangsgjennomføring.....	53
6.5 Avslutning.....	54
7. Kildeliste	56

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Tema for denne masteravhandlingen er bruk av hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100, heretter barnevernloven eller bvl., § 4-4. Temaet omfattes av barnevernretten, som er en del av den spesielle forvaltningsretten, og som inneholder offentligrettslige regler om forholdet mellom offentlige myndigheter og privatpersoner.¹ Den delen av barnevernretten som gjelder foreldrenes rettigheter og plikter overfor sine barn, er riktignok i utgangspunktet av privatrettslig art.²

Barneretten, herunder barnevernretten, særpreges av at det ikke nødvendigvis er situasjonen forut for, og på avgjørelsestidspunktet som er det mest sentrale. Rettsanvenderen vil i stor grad måtte forsøke å spå hva som vil bli det beste for barnet i fremtiden, noe som langt i fra alltid vil være like lett.³

Avhandlingens tematikk knytter seg til adgangen til å pålegge hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd. At et tiltak kan pålegges innebærer at foreldrene ikke kan motsette seg dem, at de ved behov kan gjennomføres ved bruk av tvang.⁴

Hjelpetiltak er et av de særlige tiltakene barnevernet kan iverksette etter barnevernloven kapittel 4, og er den mildeste formen for tiltak. Tiltak etter bvl. § 4-4 er en del av barnevernets forebyggende virksomhet.⁵ Hjelpetiltak er også den formen for tiltak som anvendes mest aktiv av barnevernet. I løpet av 2013 mottok 53 150 barn tiltak fra barnevernet, og hele 44 072 av disse var hjelpetiltak.⁶ De samme statistikkene viser at bruken av hjelpetiltak har økt gradvis siden starten av tusenårsskiftet.

---

¹ Lena R.L. Bendiksen og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, Oslo 2014 s. 176.

² Lena R.L. Bendiksen, *Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon*, Bergen 2008 s. 19.

³ Bendiksen og Haugli s. 25.

⁴ Kari Ofstad og Randi Skar, *Barnevernloven med kommentarer*, 5. utgave, Oslo 2009 s. 76.

⁵ Asbjørn Kjønstad mfl., *Sosial trygghet og rettsikkerhet – under sosialtjenesteloven og barneverntjenesten*, 2. utgave, Bergen 2000 s. 400-401.

⁶ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng> (sist besøkt 26.04.15).

Tilbudet om frivillige hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 andre ledd, og muligheten til å pålegge tiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd, skal ivareta barnevernlovens to formål, jf. formålsbestemmelsen i bvl. § 1-1. Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår, jf. bvl. § 1-1 første og andre strekpunkt.

Flere tidligere barnevernsbarn, og ulike fagmiljøer, har i de senere år uttalt at de mener barnevernet kommer for sent inn med hjelp.⁷ Kritikken går både ut på at lovens system beskytter foreldrene mer enn barna, og på at vilkårene for å gripe inn er for strenge.⁸ Hvilke hjelpetiltak som kan pålegges, og på hvilke vilkår, er derfor en viktig og sentral del av denne debatten. Grensen mellom frivillighet og tvang vil alltid være et aktuelt tema.

I 2012 ble det nedsatt et utvalg som skulle utrede det biologiske prinsipp. Utvalget ble ledet av barnepsykolog Magne Raundalen, og betegnes heretter Raundalenuutvalget.⁹ I tillegg til å behandle det biologiske prinsipp uttalte utvalget seg også om bruk av tvungne hjelpetiltak, og foreslo allerede den gang å øke adgangen til å pålegge tiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd.¹⁰ I oktober 2014 sendte Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet selv ut på høring et forslag om å utvide adgangen. Forslaget er nå til behandling i Familie- og kulturkomiteen.¹¹

Målet med denne oppgaven er å gi en fremstilling og vurdering av adgangen til å pålegge hjelpetiltak. En sentral problemstilling vil således være i hvilken grad hjelpetiltak kan pålegges etter gjeldende rett, herunder de ulike vilkår og de aktuelle tiltak. Videre vil jeg gi en kort fremstilling av departementets forslag til endring i bvl. § 4-4 tredje ledd. Til slutt vil det vurderes om adgangen til å pålegge hjelpetiltak bør økes, og om det

---

⁷ Prop. 106 L (2012-2013) Endringer i barnevernloven s. 81.

⁸ Se f.eks. <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Barnevernet-grep-inn-altfor-sent-Jeg-mistet-barndommen-min-7710431.html>,

<http://www.dagbladet.no/2012/02/15/nyheter/innenriks/overgrep/incest/20243619/> og <http://www.nrk.no/ytring/jeg-skulle-vaert-flyttet-fra-hjemmet-1.11695574> (sist besøkt 11.02.15).

⁹ NOU 2012: 5, «Bedre beskyttelse av barns utvikling», Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet, s. 11.

¹⁰ *Op.cit.* s. 58-59.

¹¹ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=61773>

foreslåtte lovforslaget i tilstrekkelig grad ivaretar de grunnleggende prinsippene barnevernretten bygger på.

1.2 Tvungne hjelpetiltak i barnevernlovens system

Etter bvl. § 1-3 første ledd kan tiltak etter loven i utgangspunktet bare treffes for barn under 18 år. Dette samsvarer godt med FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989, heretter barnekonvensjonen eller BK, art.1, som definerer barn som ethvert menneske under 18 år, med mindre barnet blir myndig tidligere etter nasjonal lovgivning. Barnekonvensjonen er gjort til en del av norsk rett gjennom lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30, heretter mnskrl., § 2 nr. 4, og har også forrang hvis det skulle oppstå motstrid med annen norsk lovgivning, jf. mnskrl. § 3. I Norge fastslår lov om vergemål 26. mars 2010 nr. 9, § 8, at myndighetsalderen nettopp er 18 år. Etter bvl. § 1-3 andre ledd kan tiltak riktignok også fortsette inntil barnet har fylt 23 år, forutsatt at de er iverksatt før barnet ble 18 år, og at barnet samtykker.

Det er foreldrene som har det primære ansvaret for sine barn, og barn har en grunnleggende rett til familieliv.¹² Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814, heretter Grl., § 102 første ledd første punktum grunnlovsfester retten til respekt for familieliv for «enhver». Den europeiske menneskerettskonvensjonen av 4. november 1950, heretter EMK, art. 8, beskytter også barnets rett til familieliv. Det samme gjør BK art. 7, 9 og 16, alle nr. 1.

Barns rettigheter etter disse bestemmelsene forutsetter imidlertid at noen gir det omsorg. Retten til omsorg fremgår indirekte av barns rett til liv, overlevelse og utvikling etter BK art. 6. Rettigheten fremkommer i tillegg av BK art. 3 nr. 2 og art. 7 nr. 1. Lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7, heretter barneloven eller bl., § 30, viser også til foreldrenes omsorgsplikt i tilknytning til foreldreansvaret. Det er vanskelig å gi en uttømmende beskrivelse av innholdet i omsorsretten, men som et utgangspunkt må

---

¹² Se likedan Bendiksen og Haugli s. 175.

omsorgsretten kunne sies å grense nedad mot omsorgssvikt. Dette er i litteraturen beskrevet som at omsorgen må være forsvarlig.¹³

Retten til forsvarlig omsorg er absolutt. Det vil aldri være rettmessig at et barn utsettes for omsorgssvikt.¹⁴ Det offentliges ansvar, herunder barnevernets, er subsidiært, og inntreer først hvis foreldrene ikke oppfyller hele eller deler av sin omsorgsplikt, jf. BK art. 20 nr. 2, jf. art. 19.¹⁵ Det er først på dette stadiet bruk av hjelpetiltak, eller andre tiltak etter barnevernloven kapittel 4 blir aktuelle. Retten til familieliv mellom barnet og foreldrene vil da, i større eller mindre grad, måtte vike.¹⁶ Bruk av frivillige hjelpetiltak representerer et forholdsvis lite inngrep, mens tvungne hjelpetiltak i større grad griper inn i familielivet, fordi de iverksettes uten samtykke.

1.3 Kilder og metode

Avhandlingen inneholder både en rettsdogmatisk og en rettspolitisk del. I den rettsdogmatiske drøftelsen vil jeg, ved bruk av alminnelig juridisk metode, gi en fremstilling av gjeldende rett på området.¹⁷ Gjeldende rett kan defineres som «den til enhver tid gyldige rett slik den forstås og praktiseres i samfunnet».¹⁸

Utgangspunktet for drøftelsene som foretas er bvl. § 4-4 med tilhørende forarbeider og litteratur. Det finnes ingen relevante høyesterettsavgjørelser som omhandler tvungne hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd. Enkelte dommer fra lagmannsretten og praksis fra fylkesnemnda vil derfor trekkes inn noen plasser i oppgaven. Underrettsdommer og forvaltningspraksis vil riktignok ha begrenset vekt¹⁹, men vil kun brukes som eksempler.

---

¹³ Bendiksen s. 106-107.

¹⁴ *Op.cit.* s. 134.

¹⁵ Se likedan Bendiksen og Haugli s. 175-176 og Bendiksen s. 134.

¹⁶ Bendiksen og Haugli s. 176 og Bendiksen s. 134-135.

¹⁷ Utdypet hos Jan Fridthjof Bernt og David R. Doublet, *Vitenskapsfilosofi for jurister – en innføring*, Bergen 1998 s. 13-14. Se også Torstein Eckhoff, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, Oslo 2001 s. 15 flg. om juridisk metode.

¹⁸ Bernt og Doublet s. 18.

¹⁹ Nils Nygaard, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgave, Oslo 2004 s. 210 og 213-214 og Eckhoff s. 162 og 233-234.

I den rettspolitiske delen av drøftelsen vil jeg ta for meg Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementets lovforslag der det foreslås å øke adgangen til å pålegge hjelpetiltak etter barnevernloven. Det vil her foretas en vurdering av hvordan rettsreglene bør være.²⁰

De sentrale hensynene i barnevernretten vil bli gjennomgått i punkt 2. Disse vil stå sentralt både for den rettsdogmatiske og den rettspolitiske delen av drøftelsen.

1.4 Avgrensning

Avhandlingen vil omhandle pålegg om hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd første og andre punktum. Tvungne hjelpetiltak etter tredje til femte punktum, også kalt foreldrestøttende tiltak, vil ikke bli behandlet. Jeg har i min oppgave valgt å fokusere på de hjelpetiltak som kan pålegges foreldrene, fordi det er disse tiltakene Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ønsker å endre og utvide.²¹ For foreldrestøttende tiltak er det, som uttrykket indikerer, barnets samtykke som mangler, jf. ordlyden i tredje, fjerde og femte punktum. Dette reiser andre problemstillinger som oppgavens omfang ikke gjør det mulig å behandle.

1.5 Veien videre

Den videre fremstillingen er delt inn i fem hovedkapitler. Det første kapittelet består av denne innledningen. I kapittel 2 vil jeg gjennomgå de sentrale hensynene som gjør seg gjeldende på barnevernrettens område. Ønsket er å presentere de ulike hensynene tidlig, for så å kunne bruke de aktivt i den videre drøftelsen i kapittel 3 til 6.

I kapittel 3 vil det gis en oversikt over hjelpetiltak generelt, da med et spesielt fokus på de frivillige tiltak. Formålet er å plassere oppgavens tema i en større kontekst. Som jeg vil komme tilbake til i kapittel 4, er det en forutsetning for at det skal kunne pålegges tiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd at frivillige hjelpetiltak er vurdert. Det er derfor nødvendig først å gjennomgå vilkårene for frivillige hjelpetiltak, samt eksempler på

---

²⁰ Bernt og Doublet s. 13.

²¹ Prop. 72 L (2014-2015)

tiltak. En behandling av frivillige hjelpetiltak er også nødvendig for å få frem det særegne med tvungne hjelpetiltak.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets forslag om å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak vil bli gjennomgått kort i kapittel 5, før jeg i kapittel 6 vil foreta en rettspolitisk vurdering av forslaget.

2. Grunnleggende prinsipper

2.1 Innledning

Barnevernretten bygger på en rekke viktige prinsipper. De ulike prinsippene er dels forutsetninger for lovgivningen, og vil dermed ha betydning når loven skal tolkes. I tillegg vil de komme inn ved den konkrete skjønnsutøvelsen. For mitt arbeid vil prinsippene i tillegg ha betydning når jeg i punkt 5 og 6 skal vurdere gjeldende rett. Tiltak etter barnevernloven kapittel 4 vil, enten de er frivillige eller tvungne, gripe inn i familielivet, og barnevernets beslutninger vil derfor være av stor betydning for de involverte parter. Flere av tiltakene vil også kunne oppfattes som svært inngripende. De ulike prinsippene på området har derfor en sentral plass.

Prinsipper kan beskrives som «normer med en høy grad av generalitet», som på grunn av at de er generelle, kan «holde seg over tid, på tvers av skiftende rettsordninger og samfunnsforhold».²² Et prinsipp er en norm, og sentrale prinsipper vil alltid være en viktig del av vurderingen.²³ Dette i motsetning til hensyn, som ikke alene utgjør en norm. Likevel avgjør verken hensyn eller prinsipper alene hvordan en lov skal tolkes, eller hvordan en konkret sak skal avgjøres.²⁴

Videre er det ofte slik at prinsipper baserer seg på grunnleggende verdier, mens bare enkelte hensyn kan betegnes som verdier. Hensyn vil kunne bestå av konsekvensbetraktninger, og disse kan variere fra sak til sak.²⁵ Prinsipper derimot, vil være konstante. Disse kan ikke «velges bort», men må i enhver sak vurderes, og avveies mot øvrige hensyn og prinsipper.²⁶ I tillegg vil prinsipper ofte anses som gode, i motsetning til hensyn, der godheten vil kunne variere alt etter hvem man spør.²⁷

Prinsipper kan dermed sies å være hensyn trukket opp på et overordnet nivå. Nygaard betegner prinsipper som «tungtvegande retningslinjer», og forklarer viktigheten av disse

---

²² Hans Petter Graver, «I prinsippet prinsipiell – om rettsprinsipper», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 2006 s. 189-221 (s. 194).

²³ Bendiksen s. 164.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Kirsten Sandberg, *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*, Oslo 2003 s. 36.

²⁶ Bendiksen s. 164.

²⁷ Sandberg s. 36.

med at «avvik ... må grunnleggende særskilt» og at «fråvik ... skal kosta noko».²⁸ Det er slike tungtveiende retningslinjer på barnevernrettens område som i det følgende skal gjennomgås.

2.2 Barnets beste

Barnets beste er grunnlovsfestet i GrL § 104. Etter bestemmelsens andre ledd skal barnets beste være et grunnleggende hensyn ved handlinger og avgjørelser som berører barn. Prinsippet fremkommer også av BK art. 3. Barnekomiteen har trukket frem prinsippet om barnets beste som et av barnekonvensjonens fire generelle prinsipper, sammen med prinsippet om ikke-diskriminering i art. 2, retten til liv, overlevelse og utvikling i art. 6, og barnets rett til å bli hørt i art. 12.²⁹ Dette viser den sterke stillingen prinsippet har. Etter BK art. 3 nr. 1 skal barnets beste være «a primary consideration», et grunnleggende hensyn. Artikkelen gjør seg ikke bare gjeldende på barnevernrettens område, men «in all actions concerning children», jf. ordlyden i BK art. 3 nr. 1.

I tillegg til at prinsippet er grunnlovsfestet og folkerettslig bindende, var barnets beste videre et helt sentralt hensyn ved utarbeidelsen av barnevernloven.³⁰ Det ligger til grunn for hver enkelt bestemmelse i loven at den kun skal anvendes hvis det er til det beste for barnet. I noen bestemmelser uttrykkes dette eksplisitt, som for eksempel i bvl. § 4-20 tredje ledd bokstav b) om samtykke til adopsjon i foreldrenes sted. Her er det oppstilt som vilkår at adopsjon må være til barnets beste hvis samtykke skal kunne gis.

Av bvl. § 4-1 første ledd fremgår det videre at det skal «legges avgjørende vekt på» å finne tiltak som er til det beste for barnet. Prinsippet viser seg her som en vektet avveiningsnorm. Ordlyden «avgjørende» viser at det ikke er nok å legge vekt på barnets beste, men at hensynet skal være det mest tungtveiende hensynet i vurderingen. Dette støttes også av juridisk teori.³¹ Samtidig vil også andre hensyn være av betydning. Det kan ikke utledes av ordlyden at hensynet til barnets beste skal være det eneste hensynet som trekkes inn i vurderingen, eller det til enhver tid avgjørende hensynet. Barnets

---

²⁸ Nygaard s. 261.

²⁹ FNs barnekomites «General guidelines for periodic reports» (1996) avsnitt 74 og «Treaty specific reporting guidelines» (2010) avsnitt 23.

³⁰ Trude Haugli, *Samværsrett i barnevernssaker*, 2. utgave, Oslo 2000 s. 28.

³¹ Se f.eks. Bendiksen s. 173, Ofstad og Skar s. 60 og Sandberg s. 59 og 60.

beste har også derfor ytterligere en funksjon, ved at det vil være et av flere hensyn i en samlet vurdering.³²

Uttrykket «barnets beste» sier i seg selv lite om det nærmere innholdet i begrepet. Etter bvl. § 4-1 første ledd andre punktum skal det ved vurderingen av barnets beste blant annet legges vekt på å gi barnet «stabil og god voksenkontakt» og «kontinuitet i omsorgen». Men det understrekes i forarbeidene at dette kun er to av flere momenter som inngår i vurderingen.³³ Enkelt formulert går prinsippet ut på at «den løsning skal velges som best tjener barnets interesser i den aktuelle sammenheng».³⁴

Det vil kunne variere om det skal vurderes hva som er barns beste som gruppe, eller om det er hva som er det enkelte barnets beste man skal fram til. Barnevernloven er utformet etter hva som generelt sett vil være best for barn. Men i enkeltsaker, for eksempel ved avgjørelse av om det skal pålegges hjelpetiltak, vil det konkrete barnets beste måtte være avgjørende.³⁵

Formuleringen «barnets beste» kan gi inntrykk av at det alltid eksisterer minst et godt alternativ for det aktuelle barnet. Slik er det likevel ikke. Noen ganger befinner barnet seg i en situasjon der ingen utfall er optimale, og hvor det da «egentlig dreier seg om en avveining av risiko ved ulike alternativer, med andre ord hva som er det minst skadelige resultatet i en situasjon hvor det ikke finnes gode løsninger».³⁶

2.3 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp går ut på at man i utgangspunktet anser det som best for barn å vokse opp hos sine foreldre, da dette har en «egenverdi» for barnet.³⁷ Prinsippet er i

---

³² Utdypet hos Bendiksen s. 169-176 og Sandberg s. 50-63. Se også Elisabeth Gording Stang, *Det er barnets sak, barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*, Oslo 2007 s. 31.

³³ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester (barnevernloven) s. 28.

³⁴ Sandberg s. 50.

³⁵ Bendiksen s. 168.

³⁶ Stang s. 38, Sandberg s. 50 og Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg, *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, Oslo 2012 s. 67.

³⁷ NOU 1985: 18 Lov om sosiale tjenester mv. s. 27 og Rt. 1997 s. 170 på s. 175.

forarbeidene begrunnet med at det er «sterke følelsesmessige bånd mellom foreldre og barn», som det er grunn til å «bevare og styrke».³⁸

Ønsket om holde familien samlet er som nevnt tidligere vernet av Grl. § 102 første ledd første punktum, i tillegg til flere artikler i barnekonvensjonen. Spesielt gjelder dette BK art. 9 nr. 1, hvor det står at et barn ikke skal skilles fra sine foreldre så fremst det ikke er nødvendig av hensyn til barnets beste, og BK art. 7 nr. 1. Barnet skal så langt det er mulig ha rett til å kjenne og få omsorg fra sine foreldre.

Betegnelsen «det biologiske prinsipp» brukes ingen plass i barnevernloven. Likevel er det ut fra dens oppbygning helt tydelig at loven bygger på prinsippet, noe som også presiseres i forarbeidene.³⁹

Barnevernets subsidiære ansvar er dermed også et uttrykk for det biologiske prinsipp, og på denne måten henger prinsippet også tett sammen med retten til familieliv.⁴⁰ På samme måte som retten til familieliv ikke er absolutt, vil ikke det biologiske prinsipp alltid få gjennomslag. Hvis foreldrene ikke kan ivareta barnets rett til omsorg må det biologiske prinsipp også etter barnevernloven måtte vike for barnets beste. For lovens kapittel 4 følger dette av bvl. § 4-1 første ledd, og det er også presisert i forarbeidene.⁴¹ Samtidig skal enhver vurdering av hva som er barnets beste skje i lys av det biologiske prinsipp.⁴² Prinsippet kan, som nevnt i punkt 2.2, ikke «velges bort».

Bvl. § 4-4 om hjelpetiltak er i seg selv et utslag av, og et godt eksempel på, betydningen av det biologiske prinsipp, ved at tiltaket ikke innebærer en adskillelse av barn og foreldre. I forarbeidene sies det uttrykkelig, i tilknytning til det biologiske prinsipp, at svikt hos foreldrene i deres forhold til barna primært bør søkes bedret ved bruk av hjelpetiltak.⁴³ At hjelpetiltak skal forsøkes før andre tiltak, er også et uttrykk for det mildeste inngreps prinsipp.

---

³⁸ NOU 1985: 18 s. 157. Gjentatt i Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 41.

³⁹ NOU 1985: 18 s. 27.

⁴⁰ Se om barnevernets subsidiære ansvar i punkt 1.2 over.

⁴¹ Ot.prp. nr.69 (2008-2009) Om lov om endringer i barnevernloven s. 6.

⁴² Rt. 1991 s. 557 s. 562.

⁴³ NOU 1985: 18 s. 157. Gjentatt i Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 41.

2.4 Det mildeste inngreps prinsipp

Det mildeste inngreps prinsipp går ut på at det ikke skal iverksettes mer omfattende tiltak enn det situasjonen krever.⁴⁴ Barnevernlovens oppbygning bygger på prinsippet.⁴⁵ Bvl. § 4-4 om hjelpetiltak er et meget godt eksempel på hvordan det mildeste inngreps prinsipp er innarbeidet i barnevernloven.

Etter bvl. § 4-12 andre ledd andre punktum kan det ikke treffes vedtak om omsorgsovertakelse dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak. Også innad i bvl. § 4-4 kommer prinsippet til uttrykk. Noen ganger holder det kanskje at barnevernet bidrar med råd og veiledning etter bestemmelsens første ledd, uten at det er behov for å iverksette hjelpetiltak etter andre ledd. Det oppstilles riktignok ikke noe krav i bestemmelsen om at råd og/eller veiledning må være forsøkt før hjelpetiltak kan bli aktuelt. Det kreves derimot at frivillige hjelpetiltak etter andre ledd i hvert fall er blitt vurdert, før tvungne tiltak etter tredje ledd kan iverksettes, selv om heller ikke dette fremkommer eksplisitt.⁴⁶ Det følger videre av fjerde ledd at tiltak utenfor hjemmet ikke kan iverksettes dersom behovene kan løses ved andre hjelpetiltak, dvs. tiltak etter andre ledd. Hjelpetiltak i hjemmet anses som mindre inngripende.⁴⁷

2.5 Legalitetsprinsippet

I 2014 ble legalitetsprinsippet utenfor strafferetten grunnlovsfestet i den nye GrL § 113. Etter denne bestemmelsen må myndighetenes inngrep overfor den enkelte ha grunnlag i lov. I tillegg til kravet om lovhjemmel, stilles det også krav til hjemmelens klarhet.⁴⁸ Frem til grunnlovsfestingen var det generelle legalitetsprinsippet ansett som konstitusjonell sedvanerett.⁴⁹

---

⁴⁴ Haugli s. 26.

⁴⁵ Se for eksempel Stang s. 37, Sandberg s. 40 og Haugli s. 26.

⁴⁶ Se mer om dette i punkt 4.3 nedenfor.

⁴⁷ Stang s. 38.

⁴⁸ Bendiksen s. 214.

⁴⁹ Dok.nr.16 (2011-2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven, s. 246.

Barnevernloven danner rammene for hva barnevernet kan foreta seg.⁵⁰ Hjemmel for hjelpetiltak, både frivillige og tvungne, finnes i bvl. § 4-4. Legalitetsprinsippet vil ikke utgjøre noen rettslig skranke i forhold til de frivillige hjelpetiltak, forutsatt at det foreligger et gyldig samtykke.⁵¹ Tvungne hjelpetiltak kan derimot ikke pålegges uten at det finnes hjemmel i lov.

Legalitetsprinsippet er relativt, noe som innebærer at kravet til hjemmelens klarhet øker jo mer inngripende tiltak det dreier seg om.⁵² Samtidig vil kravet klarhet også kunne variere ut fra hva, og hvem, tiltaket skal beskytte.⁵³ Tiltak etter bvl. § 4-4, og tiltak etter resten av barnevernloven kapittel 4 skal beskytte «barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling», jf. bvl. § 1-1 første strekpunkt, og målet er å iverksette tiltak som er «til [det] beste for barnet» etter bvl. § 4-1 første punktum. Barn er avhengig av hjelp og omsorg fra sine foreldre og andre omsorgspersoner, og evner ikke å beskytte seg selv. De er dermed en meget utsatt gruppe, og deres sårbare posisjon tilsier at klarhetskravet ikke tolkes for strengt.⁵⁴

Sandberg og Stang gir i teorien uttrykk for dette.⁵⁵ Stang begrunnet sitt syn med at man på barnevernsrettens område står overfor et trepartsforhold mellom barnet, foreldrene og barnevernet, i motsetning til et topartsforhold som ofte er vanlig ellers i forvaltningsretten.⁵⁶ Det vil da kunne være av stor betydning at tvangssubjektet og rettighetssubjektet ikke alltid vil være sammenfallende, typisk de tilfeller der barnet selv ønsker at hjelpetiltak iverksettes, eller der tiltak er i barnets interesse, men hvor foreldrene motsetter seg dette.⁵⁷

Viktigheten av legalitetsprinsippet, og begrunnelsen for prinsippet, må likevel ikke overses. Tiltak etter barnevernloven vil kunne være svært inngripende, og innebærer at det offentlige griper inn i familielivet, der barnevernets ansvar som hovedregel er

---

⁵⁰ Bendiksen og Haugli s. 27.

⁵¹ Stang s. 184.

⁵² Sandberg s. 37 og Bendiksen s. 215.

⁵³ Bendiksen s. 215.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Se om dette Sandberg s. 38-39 og s. 54-57 og Stang s. 38, 184 og 376.

⁵⁶ Stang s. 38, 184 og 376.

⁵⁷ *Op.cit.* s. 376-377.

subsidiært. Legalitetsprinsippet sikrer at inngrep kun iverksettes dersom de, i tillegg til å være begrunnet i de barnerettslige prinsippene, også har hjemmel i lov.

3. Generelt om hjelpetiltak

3.1 Innledning

Målet med hjelpetiltak er ifølge bvl. § 4-4 første ledd første punktum å bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter, og videre å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien, jf. andre punktum. Bestemmelsen må også ses i sammenheng med formålsbestemmelsen i bvl. § 1-1, første og andre strekpunkt. Hjelpetiltakene kan rette seg direkte mot enten barnet eller foreldrene, eller mot familien som helhet.⁵⁸

Med den någjeldende barnevernloven ønsket lovgiver å senke terskelen for bruk av hjelpetiltak i forhold til den tidligere loven fra 1953, hvor vilkårene for hjelpetiltak var de samme som for omsorgsovertakelse.⁵⁹ Hovedgrunnen for endringen var et ønske om å snu trenden med at barnevernet ikke grep inn, eller grep inn for sent.⁶⁰

I dette kapittelet vil jeg gi en kort gjennomgang av innholdet i bvl. § 4-4, med unntak av tredje ledd, som vil bli grundig behandlet i kapittel 4.

3.2 Råd og veiledningsplikt

Etter bvl. § 4-4 første ledd første punktum skal barneverntjenesten bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Dette skal bidra til å oppfylle lovens formål, som etter bvl. § 1-1 andre strekpunkt blant annet er å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Det oppstilles ingen vilkår for at ansvaret for å gi råd og veiledning skal inntre. Barneverntjenesten er derfor etter bvl. § 4-4 første ledd pålagt en generell rådgivnings- og veiledningsplikt.⁶¹ Spørsmålet blir når denne inntrer.

Det følger av ordlyden i bvl. § 4-4 første ledd første punktum at barnevernet skal tilby råd og veiledning. Ordlyden gir likevel ingen indikasjon på fra hvilket tidspunkt plikten oppstår. Det sier seg selv at barnevernet verken har adgang til, eller kapasitet til, å holde

---

⁵⁸ Stang s. 159.

⁵⁹ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 31 og Stang s. 173.

⁶⁰ NOU 1985: 18 s. 28, Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 10 og Stang s. 174.

⁶¹ Stang s. 154.

oversikt over hver enkelt barnefamilie, og deres behov for hjelp til enhver tid. Barnevernets mulighet til å bidra med råd og veiledning forutsetter derfor at noen henvender seg direkte til dem, enten en eller begge foreldrene, eller barnet selv. Bruksområdet for råd og veiledning ikke er begrenset til aktuelle eller mulige mottakere av tiltak etter kapittel 4, men kan gis til alle som ønsker det.⁶²

Det følger av forarbeidene at ønsket er at råd og veiledning kan komme istedenfor hjelpetiltak, at man ved å sette i verk tiltak etter første ledd unngår å måtte ta i bruk ytterligere tiltak. Målet er hele tiden at «foreldrene i størst mulig grad settes i stand til å ivareta sine foreldrefunksjoner uten barnevernets inngripen».⁶³ I praksis vil ofte barnevernets råd- og veiledningsplikt dreie seg om å henvise barnet eller foreldrene til den instansen som best kan hjelpe familien i den aktuelle situasjonen, for eksempel helsestasjon, barnehage eller skole.⁶⁴

Bvl. § 4-4 første ledd andre punktum gir anvisning på formålet med hjelpetiltak, nemlig å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien. Som uttalt i forarbeidene, fungerer første ledd på denne måten også som en retningsgiver i forhold til anvendelsen av hjelpetiltak etter andre til fjerde ledd.⁶⁵

3.3 Frivillige hjelpetiltak

3.3.1 Grunnvilkår

Bvl. § 4-4 andre ledd oppstiller to vilkår for å sette i verk hjelpetiltak. Barnet må ha et «særlig behov» for det, og behovet må videre være begrunnet i «forholdene i hjemmet eller «andre grunner». I tillegg til dette må foreldrene samtykke.

Ordlyden «særlig behov» viser at barnet må et behov for hjelpetiltak, og videre at dette behovet må være «særlig». En naturlig tolkning av ordlyden «særlig» er at det må dreie seg om noe spesielt, noe mer enn et behov alle vil kunne ha. Her ligger den største, og

---

⁶² Stang s. 156.

⁶³ Innst. O. nr.80 (1991-1992) Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barneverntjenester (barnevernloven) s. 16.

⁶⁴ Stang s. 156.

⁶⁵ Innst. O. nr.80 (1991-1992) s. 16.

egentlig eneste, begrensningen for bruk av hjelpetiltak.⁶⁶ I litteraturen har Stang argumentert for at dette innebærer en grense mot normalsituasjonen for barn i vårt samfunn, samt en grense overfor andre myndigheters ansvar, som for eksempel skole og helsevesen.⁶⁷

Ordlyden i bvl. § 4-4 andre ledd sier ikke noe mer om innholdet i begrepet. Hva som nærmere regnes som er «særlig behov» er heller ikke drøftet i forarbeidene, og det finnes ingen dommer som omhandler temaet.⁶⁸

I forarbeidene til en av endringene i barnevernloven, beskrives riktignok uttrykket «særlig» som at «det enkelte barn må ha et behov utover det barn i alminneligheten vil ha».⁶⁹ I litteraturen bekreftes det at det må dreie seg om «et behov utover det barn vanligvis har».⁷⁰ Momenter som kan inngå i vurderingen vil typisk være om barnet har atferdsproblemer eller psykiske problemer, tilpasningsproblemer, konsentrasjonsvansker eller svake sosiale ferdigheter.⁷¹

Vilkåret «særlig behov» er, som vist i forarbeid og litteratur, åpent og skjønnsmessig.⁷² Den lite presise formuleringen av vilkåret må riktignok ses i sammenheng med lovgivers ønske om å senke terskelen for hjelpetiltak i dagens barnevernlov, jf. ovenfor. Det innebærer at vilkårene må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle. Det fremkommer klart av ordlyden at det er det konkrete barnet eller de konkrete barna, og ikke barn generelt, som må ha et «særlig behov», jf. ordlyden «barnet».⁷³

At behovet for hjelpetiltak skal være begrunnet i «forholdene i hjemmet» eller «andre grunner» gir bestemmelsen et nokså vidt anvendelsesområde. Typiske eksempler på

---

⁶⁶ Stang s. 174.

⁶⁷ *Op.cit.* s. 175.

⁶⁸ *Op.cit.* s. 173.

⁶⁹ Prop.106 L (2012-2013) s. 148

⁷⁰ Se f.eks. Bendiksen og Haugli s. 204 og Stang s. 174.

⁷¹ Se f.eks. Stang s. 174 og Bendiksen og Haugli s. 204.

⁷² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 31 og Stang s. 173.

⁷³ Harald Hove, *Lov om barneverntjenester 17. juli 1992 nr. 100*, Oslo 1995 s. 15. Gjentatt i 2011, se www.rettsdata.no, barnevernlovens note 87.

forhold i hjemmet kan være familiekonflikter og rusproblemer, eller forhold som økonomiske problemer eller sykdom.⁷⁴

Selv om begge uttrykkene kan omfatte mye, indikerer det faktum at «forholdene i hjemmet» er et eget alternativ, at det først og fremst er barnets livssituasjon som kan gi grunnlag for hjelpetiltak etter bvl. § 4-4.⁷⁵ «Andre grunner» vil riktignok kunne omfatte sykdom hos barnet eller nedsatt funksjonsevne, men i de tilfeller der problemene først og fremst er knyttet til barnet selv, bør hjelp heller gis fra andre enn barnevernet.⁷⁶ Dette er i tråd med Stangs avgrensning av begrepet «særlig behov» nevnt over.

Hvis vilkårene i bvl. § 4-4 andre ledd er oppfylt, plikter barnevernet å iverksette tiltak, jf. ordlyden «skal», så fremst foreldrene samtykker til tiltak. Kravet om samtykke er en naturlig konsekvens av at hjelpetiltak etter andre ledd skal være frivillige. Bvl. § 4-4 gir ikke uttrykk for på hvilken måte samtykke må innhentes, og det oppstilles heller ikke noen formkrav etter bestemmelsen. Som uttrykt i juridisk teori er det sentrale «at hjelpetiltak ikke kan gjennomføres dersom foreldrene motsetter seg tiltakene», og at noe «aktivt samtykke» ikke er påkrevd.⁷⁷

3.3.2 Samtykkekompetanse

Foreldrenes mulighet til å motsette seg frivillige hjelpetiltak er en av deres partsrettigheter. Etter fvl. § 2 første ledd bokstav e), jf. bvl. § 6-1 første ledd, er en part en «person som en avgjørelse retter seg mot eller som saken ellers direkte gjelder». Iverksettelse av hjelpetiltak vil både «rette seg mot» og «direkte gjelde» den eller de omsorgspersonene barnet bor sammen med, i tillegg til barnet selv. Både barnet og foreldrene vil dermed være part i saken.

Som hovedregel ivaretar riktignok foreldrene barnets partsrettigheter så lenge det er under 15 år, jf. bvl. § 6-3 andre ledd, jf. bl. § 30. Foreldrenes bestemmelsesrett og -plikt er en del av innholdet i foreldreansvaret etter bl. § 30 første ledd andre punktum.

---

⁷⁴ Bendiksen og Haugli s. 204.

⁷⁵ Hove s. 15. Gjentatt i 2011, se www.rettsdata.no, barnevernlovens note 86.

⁷⁶ Bendiksen og Haugli s. 204.

⁷⁷ Aslak Syse, «Tvang og tilsyn i private hjem», *Lov og rett*, 2002 s. 82-102 (s. 86).

Barn som har fylt syv år, og yngre barn, som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal likevel, etter bvl. § 6-3 første ledd første punktum, i utgangspunktet gis anledning til å uttale seg, før det tas en avgjørelse i en sak som berører han eller henne. Barnets mening skal vektlegges i samsvar med dets «alder og modenhet», jf. andre punktum. Viktigheten av å innhente og vektlegge barnets mening fremkommer også av BK art. 12 og bl. § 31. Barn over 15 år, kan selv opptre som part etter bvl. § 6-3 andre ledd, så fremst det forstår hva saken gjelder.

3.3.3 Eksempler på mulige tiltak

Tidligere inneholdt bvl. § 4-4 flere konkrete eksempler på mulige hjelpetiltak, men opplistingen ble fjernet ved en lovendring som trådte i kraft 1. januar 2014.⁷⁸ Før endringen fremkom det uttrykkelig av andre ledd at aktuelle hjelpetiltak for eksempel var støttekontakt, barnehageplass, besøkshjem, opphold i senter for foreldre og barn eller andre foreldrestøttende tiltak.⁷⁹ I tillegg var økonomisk stønad eksplisitt nevnt som et aktuelt hjelpetiltak etter tredje ledd.⁸⁰

Nå er opplistingen i andre ledd heller byttet ut med presisering i første ledd av hva som er det ønskede formålet med bruk av hjelpetiltak, og målet er å øke fokuset på den ønskede virkningen av hjelpetiltak.⁸¹ Bestemmelsens gamle tredje ledd er fjernet.⁸² Tidligere fjerde og femte ledd er nå blitt nytt tredje og fjerde ledd. Bortsett fra disse endringene er innholdet i bestemmelsen det samme som før.⁸³ Det vil si at det meste av teori og praksis fra før lovendringen fortsatt er aktuelt, for eksempel om de ulike typene hjelpetiltak.

Selv om bvl. § 4-4 andre ledd tidligere inneholdt flere eksempler på ulike tiltak, fremkom det uttrykkelig av forarbeidene at opplistingen ikke var uttømmende.⁸⁴ Dette innebar at det egentlig bare var fantasien, samt kompetansen og ressursene som satt grenser for

---

⁷⁸ Lov 21. juni 2013 nr. 63.

⁷⁹ Bvl. § 4-4 andre ledd før lovendring ved lov 21. juni 2013 nr. 63.

⁸⁰ Bvl. § 4-4 tredje ledd før lovendring ved lov 21. juni 2013 nr. 63.

⁸¹ Prop.106 L (2012-2013) s. 150.

⁸² *Op.cit.* s. 151.

⁸³ *Op.cit.* s. 216.

⁸⁴ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s. 33.

hvilke hjelpetiltak barnevernet kunne iverksette.⁸⁵ Når bvl. § 4-4 andre ledd ikke lenger gir anvisning på mulige tiltak, må dette i aller høyeste grad kunne sies å gjelde fortsatt. Dette understrekes også i forarbeidene til lovendringen, der det fremheves at «en fjerning av eksemplene ikke innebærer en begrensning av hvilke hjelpetiltak som kan iverksettes etter loven».⁸⁶ De hjelpetiltak som tidligere var nevnt i bvl. § 4-4 andre ledd vil derfor fortsatt være aktuelle tiltak.

Eksemplene på mulige hjelpetiltak er mange, og svært varierte på flere måter. Noen tiltak vil være langvarige, andre vil kunne være av noe kortere varighet. Enkelte typer tiltak er dagtilbud, andre vil typisk finne sted på ettermiddagen eller om kvelden. Atter andre vil vare hele døgnet, eller flere døgn, for eksempel over en helg. De ulike tiltakene kan rette seg mot barnets behov, eller fokuset kan være å bedre foreldrenes omsorgsevne.⁸⁷ I mange tilfeller vil ønsket likevel være å bidra til bedring på begge områder, både at barnet får tilfredsstilt sine behov, og at foreldrene bedre skal evne å bidra til dette.

Barnehageplass er et typisk dagtilbud. Barnevernet kan både formidle og betale for plass.⁸⁸ At barnet får plass i barnehage vil i tillegg til å kunne bidra til barnets utvikling, også kunne avlaste foreldrene.⁸⁹ Et annet hjelpetiltak er økonomisk stønad. Det presiseres i forarbeidene at økonomisk stønad kun skal brukes som hjelpetiltak for barnet, for eksempel til dekning av «utgifter til ferie og leiropphold og andre fritidsaktiviteter etc.».⁹⁰ Pengene skal ikke fungere som en ekstra inntektskilde for foreldrene.

Et tredje eksempel er støttekontakt. En støttekontakt vil kunne fungere som en ekstra samtalepartner og omsorgsperson for barnet, i tillegg til å ta det med på ulike aktiviteter.⁹¹ På denne måten vil bruk av støttekontakt, i likhet med tilbud om plass i

---

⁸⁵ Stang s. 186.

⁸⁶ Prop.106 L (2012-2013) s. 151.

⁸⁷ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 33. Gjentatt i Prop.106 L (2012-2013) s. 150.

⁸⁸ Stang s. 197.

⁸⁹ Se likedan Stang s. 198-201.

⁹⁰ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 33.

⁹¹ Stang s. 205-206.

barnehage, også kunne bidra til å gi foreldrene avlastning, selv om tilbudet i utgangspunktet retter seg mot barnet.⁹²

Barnevernet kan også gi hjelp til utdanning og arbeid gjennom å bistå med å formidle kontakt med undervisningsinstitusjoner eller aktuelle arbeidsplasser.⁹³ Et annet aktuelt hjelpetiltak er tilbud om besøkshjem. Ved bruk av besøkshjem som hjelpetiltak tilbys familien at barnet i enkelte perioder, typisk over en helg, kan bo hos en annen familie.⁹⁴ Tilsyn i hjemmet kan også være et aktuelt hjelpetiltak. Ved tilsyn vil tilsynsføreren ha et todelt ansvarsområde. For det første å knytte kontakt med familien og observere utviklingen i hjemmet, og for det andre å tilby råd og veiledning.⁹⁵

Disse eksemplene på hjelpetiltak er de vanligst brukte, men hjelpetiltak er som nevnt ikke begrenset til disse. Ethvert tiltak som har som formål «å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien» er et egnet hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 andre ledd, jf. bvl. § 4-4 første ledd andre punktum. Alle tiltak som kan iverksettes med hjemmel i bvl. § 4-4 andre ledd kan enten anvendes hver for seg, eller i kombinasjon.⁹⁶ I følge forarbeider til endringer i barnevernloven er det relativt vanlig at barn og familier mottar to eller flere hjelpetiltak samtidig, og ved utgangen av 2010 gjaldt dette halvparten av de som mottok tiltak i følge tall fra SSB.⁹⁷

Barnevernet har også mulighet til å formidle plass i fosterhjem, institusjon eller omsorgssenter for mindreårige, jf. opplistingen i bvl. § 4-4 fjerde ledd første punktum. De ulike tiltakene og vilkårene for å iverksette disse behandles nedenfor.

3.3.4 Særlig om plassering utenfor hjemmet

Frivillige hjelpetiltak kan også iverksettes etter bvl. § 4-4 fjerde ledd. Terskelen er her noe høyere ved at det kreves at behovene ikke kan løses ved andre hjelpetiltak. I tillegg må grunnvilkårene i bvl. § 4-4 andre ledd også her være oppfylt, jf. første punktum.⁹⁸ De

---

⁹² Stang s. 205.

⁹³ Lindboe (2011) s. 75.

⁹⁴ Stang s. 203.

⁹⁵ Lindboe (2011) s. 77.

⁹⁶ Prop.106 L (2012-2013) s. 148, Ofstad og Skar s. 75 og Stang s. 186.

⁹⁷ Prop.106 L (2012-2013) s. 64.

⁹⁸ Nærmere om dette i punkt 3.3.1.

tiltakene barnevernet kan formidle etter bvl. § 4-4 fjerde ledd er plass i fosterhjem, institusjon eller omsorgssenter for mindreårige. Felles for alle tre tiltakene er at de finner sted utenfor hjemmet.

Vilkåret om at behovene ikke kan løses ved andre hjelpetiltak er et absolutt vilkår. I alle de tilfeller hvor bruk av et eller flere av de andre tiltakene er tilstrekkelig, vil ikke vilkåret være oppfylt. Samtidig kreves det etter ordlyden at behovene må kunne «løses» ved bruk av andre tiltak. Det vil nok vanskelig kunne kreves noe absolutt garanti for at hjelpetiltaket er vellykket, men det vil kanskje være naturlig å oppstille et krav om sannsynlighetsovervekt. At det må være mer sikkert at tiltaket utenfor hjemmet er den beste løsningen, enn at det ikke er det.

Vilkårene etter bvl. § 4-4 fjerde ledd begrunnes i forarbeidene med at plassering utenfor hjemmet er et «ekstraordinært tiltak».⁹⁹ De skjerpede vilkårene harmonerer derfor godt med det mildeste inngreps prinsipp.¹⁰⁰ At hjelpetiltak utenfor hjemmet betegnes som et «ekstraordinært tiltak» illustrerer samtidig viktigheten av det biologiske prinsipp, ved at barnet helst skal bo hjemme, så fremst forholdene ligger til rette for det.¹⁰¹

Ved bruk av hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 fjerde ledd overlates barnets daglige omsorg midlertidig til det aktuelle fosterhjemmet, institusjonen eller omsorgssenteret.¹⁰² Det skjer likevel ingen formell omsorgsovertakelse.¹⁰³ Omsorgen utøves her ikke på vegne av barnevernet, som er tilfelle ved omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12, men på vegne av foreldrene.¹⁰⁴ Det understrekes også i forarbeidene at foreldrene beholder foreldreansvaret.¹⁰⁵

I praksis betyr dette at foreldrene til enhver tid har mulighet til å endre plasseringen eller bestemme at barnet skal flytte hjem igjen.¹⁰⁶ Det eneste unntaket finnes i bvl. § 4-8 første ledd, hvor fylkesnemnda kan vedta at barnet ikke skal flyttes på opptil tre

---

⁹⁹ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 107

¹⁰⁰ Bendiksen og Haugli s. 208.

¹⁰¹ Stang s. 244.

¹⁰² *Op.cit.* s. 243.

¹⁰³ Ofstad og Skar s. 78.

¹⁰⁴ Stang s. 243-244.

¹⁰⁵ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 33

¹⁰⁶ Stang s. 250.

måneder, forutsatt at det ikke er rimelig grunn for flyttingen, eller dersom det kan være til skade for barnet, jf. bvl. § 4-8 første ledd andre punktum.

Hvis det må forutsettes at foreldrene i lengre tid ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg, følger det av bestemmelsen at det bør vurderes om omsorgsovertakelse bør vedtas med en gang, jf. bvl. § 4-4 fjerde ledd andre punktum. Det avgjørende for anvendelsesområdet for fjerde ledd er da hva som nærmere ligger i uttrykket «lengre tid».

Ordlyden «lengre tid» gir ved antitetisk tolkning en indikasjon på at plassering utenfor hjemmet er ment å være forholdsvis kortvarig. Uttalelser i forarbeidene viser at det må foretas en skjønnsmessig vurdering, hvor det må «legge[s] vekt på de konkrete forhold rundt barnets situasjon». I forlengelsen av dette gis det uttrykk for at «en bestemt tidsangivelse i loven [derfor kan] være uheldig».¹⁰⁷

Forarbeidene beskriver aktuelle og «hensiktsmessige» bruksområder for bvl. § 4-4 fjerde ledd som tilfeller hvor «foreldrene er forbigående ute av stand til å ivareta den daglige omsorgen for barnet».¹⁰⁸ Bruken av uttrykket «forbigående» tydeliggjør at bruk av tiltak etter fjerde ledd er ment å være midlertidige. Eksempler på slike forhold kan være sykdom, kortvarige fengselsopphold eller rusproblemer.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 33.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ Bendiksen og Haugli s. 208.

4. Tvungne hjelpetiltak

4.1 Innledning

Velferdsretten bygger i utgangspunktet på frivillighet.¹¹⁰ Hovedregelen er derfor at hjelpetiltak er frivillige, jf. bvl. § 4-4 andre ledd. De skal fungere som et tilbud til familier som ønsker det. Ordet «hjelpetiltak» gir derfor i utgangspunktet positive assosiasjoner. Hjelp er sjelden noe som gis ved bruk av tvang, enten ønsker man hjelp eller så gjør man det ikke. Sjansen for å realisere formålet med hjelpetiltak, jf. bvl. § 4-4 første ledd andre punktum, er dessuten ofte størst når familien som skal motta tiltaket, samtykker og samarbeider.¹¹¹

Tvang derimot, anses gjerne som et onde, noe negativt.¹¹² Til tross for utgangspunktet om frivillighet, åpnes det likevel for bruk av tvang i visse situasjoner, særlig for å verne svake og utsatte grupper.¹¹³ Barn er her et typisk eksempel. Lovgiver har derfor gjort det mulig å pålegge enkelte typer hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd. Av forarbeidene fremkommer det at en slik mulighet ble ansett «hensiktsmessig», og at det i enkelte tilfeller vil kunne være «nødvendig å gjennomføre tiltak mot foreldrenes vilje».¹¹⁴

Når barnets omsorg ikke ivaretas, er alternativet til hjelpetiltak ofte omsorgsovertakelse. Trolig har lovgiver ansett det nødvendig å ha et mellomsteg mellom disse to typene tiltak, for situasjoner hvor barnet har behov for hjelp, men foreldrene ikke samtykker, og omsorgsovertakelse fortsatt regnes som et for drastisk tiltak. Bvl. § 4-4 tredje ledd harmonerer i så måte godt med det mildeste inngreps prinsipp.

Vedtak om hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd kan kun iverksettes etter vedtak fra en av fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, i motsetning til iverksettelse av frivillige hjelpetiltak, som kan besluttes av barnevernet. Både for andre og tredje ledd

---

¹¹⁰ Bendiksen s. 19.

¹¹¹ Se likedan Stang s. 405.

¹¹² Se Stang s. 405.

¹¹³ Bendiksen s. 19.

¹¹⁴ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 32 og 33. Se også Innst. O. nr.80 (1991-1992) s. 15.

følger dette av ordlyden. Ytterligere en forskjell mellom frivillige og tvungne hjelpetiltak er at fylkesnemnda etter bvl. § 4-4 tredje ledd «kan» pålegge tiltak hvis vilkårene er oppfylt, mens dersom vilkårene i andre ledd er oppfylt, «skal» barnevernet iverksette tiltak, forutsatt at foreldrene samtykker.

Dette viser et større skjønnselement når det gjelder vurderingen av om tvungne hjelpetiltak skal iverksettes eller ikke. Fylkesnemnda kan finne behov for å iverksette mer inngripende tiltak, som for eksempel omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12, eller konkludere med at det beste er å forsøke frivillige alternativer på nytt. Dette kan formuleres som at bvl. § 4-4 andre ledd er utformet som en pliktregel, tredje ledd som en kompetanseregel.¹¹⁵

4.2 Hvilke tiltak kan pålegges?

Bvl. § 4-4 tredje ledd gir adgang til å iverksette enkelte hjelpetiltak ved bruk av tvang. Dette fremgår av at ordlyden i tredje ledd. Etter første punktum kan tiltak settes i verk «ved pålegg», etter andre punktum er det mulig å «gi pålegg», og etter tredje punktum kan tiltak «gjennomføres uten ... samtykke». Ordlyden i bvl. § 4-4 andre og fjerde ledd åpner ikke for det samme. For at hjelpetiltak etter bestemmelsens andre og fjerde ledd skal kunne iverksettes må foreldrene som nevnt samtykke.

Bvl. § 4-4 tredje ledd nevner i alt tre ulike typer tiltak, «opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud», «tilsyn» og «foreldrestøttende tiltak». Spørsmålet blir om opplistingen er uttømmende, eller om også andre tiltak kan pålegges.

Ordlyden tyder på at opplistingen er uttømmende. Det er kun tre typer av tiltak som nevnes, og det brukes ingen vide formuleringer som åpner for andre tiltak. Også forarbeidene taler for dette. Heller ikke der åpnes det for å pålegge andre hjelpetiltak, og formuleringer som «visse hjelpetiltak» og «enkelte tilfelle» tyder på at lovgiver ikke har ønsket at det skal kunne pålegges hjelpetiltak i alle tilfeller, men har ment å oppstille enkelte begrensninger.¹¹⁶

---

¹¹⁵ Stang s. 226.

¹¹⁶ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 33

Ut fra hensynet til barnets beste kan det riktignok argumenteres for at også flere tiltak enn de tre som nevnes bør kunne pålegges, men siden inngrep må ha hjemmel i lov i tråd med legalitetsprinsippet, må det nok likevel konkluderes med at bvl. § 4-4 tredje ledd er uttømmende. De øvrige tiltakene som kan være aktuelle etter andre og fjerde ledd omfattes dermed ikke av tredje ledd.

4.3 Vilkår

På samme måte som for frivillige hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 andre og fjerde ledd, må barnet, for at de tvungne hjelpetiltakene skal kunne iverksettes, ha et «særlig behov». Videre må behovet også etter tredje ledd skyldes «forholdene i hjemmet» eller «andre grunner». Dette fremgår ikke eksplisitt av bvl. § 4-4 tredje ledd, men mer indirekte av andre ledd. Hvis vilkårene i bvl. § 4-4 andre ledd er oppfylt, skal barnevernet sette i verk «hjelpetiltak». Selv om andre ledd er ansett å hjemle bruk av frivillige tiltak, er det ingenting som indikerer at vilkårene kun skal gjelde for disse. Uttrykket «hjelpetiltak» vil derfor måtte sies å omfatte både frivillige og tvungne tiltak. Dette bekreftes også av juridisk teori.¹¹⁷ Spørsmålet blir likevel om vilkåret «særlig behov» må tolkes strengere etter bvl. § 4-4 tredje ledd, enn etter andre ledd, pga. tvangselementet i tredje ledd.

Det er ingenting i bestemmelsens ordlyd som tyder på at det må legges til grunn en strengere fortolkning. Heller ikke fra forarbeidene kan noe slikt utledes. Det er da naturlig å se på hvem det er som må ha et «særlig behov» etter bestemmelsen. Det fremkommer klart av ordlyden i andre ledd at det er barnet som må ha et særlig behov for hjelpetiltak. Hadde det vært barnevernet som måtte ha et særlig behov for å gripe inn, kunne tvangsaspektet i tredje ledd forsvart en høyere terskel. Når det derimot er barnet vilkåret knytter seg til, gjør ikke det samme hensynet seg gjeldende. Bvl. § 4-4 skal ivareta barnets interesser, i tråd med formålet i bvl. § 1-1.

Lovgiver har derfor heller valgt å oppstille ytterligere vilkår for bruk av tvang, og det er da ikke grunn til å tolke «særlig behov» strengere etter tredje ledd enn etter andre ledd. Tilleggsvilkårene for de enkelte tiltakene, spesielt vilkåret for å pålegge tilsyn, medfører likevel at terskelen økes samlet sett. Som begrunnelse for dette poengteres det i

---

¹¹⁷ Se f.eks. Knut Lindboe, *Barnevernrett*, 6. utgave, Oslo 2012 s. 76, Ofstad og Skar s. 76 og Stang s. 225-226.

forarbeidene at bruk av hjelpetiltak i størst mulig grad bør skje «i forståelse mellom foreldrene og barneverntjenesten».¹¹⁸

Det mildeste inngreps prinsipp medfører riktignok at det oppstilles ytterligere ett vilkår for bruk av tvungne hjelpetiltak. Frivillige tiltak må være vurdert. I dette ligger at ulike hjelpetiltak enten må ha vært prøvd ut, eller at barnevernet i det minste har forhørt seg med foreldrene, og fått bekreftet at de ikke ønsker å samtykke til tiltak.¹¹⁹ Terskelen er i forarbeidene beskrevet som at bruk av tvang bare er aktuelt «dersom [de frivillige] hjelpetiltakene ikke fører fram eller det må anses som nytteløst å forsøke med slike tiltak».¹²⁰ I og med at frivillige tiltak ikke kan iverksettes uten samtykke, er det likevel ikke så mye som skal til for at kravet må anses oppfylt. Det kreves riktignok at barnevernet forsøker å oppnå foreldrenes samtykke.¹²¹ De kan ikke bare gå ut fra at foreldrene ikke blir å samtykke, så fremst det ikke, som nevnt i forarbeidene, anses nytteløst.

I det følgende vil jeg behandle det enkelte tiltak hver for seg, siden vilkårene er ulike. Jeg vil, som nevnt i punkt 1.5, ikke behandle foreldrestøttende tiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd, tredje til femte punktum.

4.4 Barnehage og andre dagtilbud

4.4.1 Hva omfattes av «opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud»?

Det første tiltaket som kan pålegges etter bvl. § 4-4 tredje ledd er «opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud», jf. første punktum. Det synes helt klart hva som menes med «opphold i barnehage», men det kan spørres hva som omfattes av «andre egnede dagtilbud».

Formuleringen «andre egnede dagtilbud» er vid, og kan derfor omfatte mye. Ut fra ordlyden kan det likevel umiddelbart slås fast at det må være snakk om et «dagtilbud», slik at tilbud som innebærer at barnet er borte fra foreldrene over et lengre tidsrom

---

¹¹⁸ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 33. Gjentatt i Innst. O. nr.80 (1991-1992) s. 15.

¹¹⁹ Se likedan Stang s. 226 og Ofstad og Skar s. 76.

¹²⁰ NOU 1985: 18 s. 18. Gjentatt i Innst. O. nr.80 (1991-1992) s. 13.

¹²¹ Stang s. 226.

faller utenfor. Det innebærer at et tiltak som besøkshjem ikke vil kunne pålegges med etter bvl. § 4-4 tredje ledd første punktum, siden dette tiltaket typisk finner sted over en helg.¹²² Det sentrale spørsmålet blir hva som regnes som dagtid.

Opphold i barnehage er det eneste eksempelet på dagtilbud som følger av ordlyden i tredje ledd. Åpningstiden for barnehager er stort sett hele, eller deler av, tidsrommet mellom syv på morgenen og fem på ettermiddagen. Dette kan fungere som en pekepinn for hva som skal regnes som dagtid, men ordlyden gir ingen ytterligere veiledning. Forarbeidene gir heller ingen nærmere anvisning enn formuleringen «barnehage o.l.» når det vurderes hvilke tiltak som er tiltenkt å kunne gjennomføres mot foreldrenes vilje.¹²³

Forarbeidene inneholder riktignok en opplisting av de tiltak som kunne pålegges etter barnevernloven av 1953. Dette var plass i barnehage, fritidshjem e.l., undervisning eller videre opplæring for barn over skolepliktig alder, og pleie og behandling av syke og hjelpetrequende barn.¹²⁴ I någjeldende barnevernlov er reglene om pålegg av pleie og behandling plassert i egne bestemmelser, se bvl. §§ 4-10 og 4-11. Felles for de andre tiltakene er at de i utgangspunktet vil finne sted i samme, eller omtrent samme tidsrom som et barn vil være i barnehage.

Skolefritidsordning er det eksemplet på «andre egnede dagtilbud» som gjentatte ganger trekkes frem i juridisk litteratur.¹²⁵ Skolefritidsordning tilsvarer fritidshjem i avsnittet over. Ellers inneholder litteraturen ingen andre eksempler. I likhet med eksemplene over, vil bruk av skolefritidsordning være aktuelt i foreldrenes arbeidstid. Dagtid må etter dette være perioden fra morgen til ettermiddag, typisk det tidsrommet foreldrene er på jobb.

I tillegg til tiltakene nevnt over, vil sannsynligvis bruk av dagmamma være et av få andre tiltak som vil finne sted på dagtid, og som dermed vil kunne pålegges etter bvl. § 4-4 tredje ledd første punktum.

---

¹²² Stang s. 203.

¹²³ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 32.

¹²⁴ *Op.cit.* s. 31.

¹²⁵ Se f.eks. Bendiksen og Haugli s. 207, Ofstad og Skar s. 76 og Lindboe (2012) s. 76.

4.4.2 Vilkår for å pålegge dagtilbud

Vilkåret for å pålegge opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud etter bvl. § 4-4 tredje ledd første punktum er at tiltaket må være «nødvendig». Det må avklares hva som må være «nødvendig», og for hvem.

Ordlyden i bvl. § 4-4 tredje ledd gir ikke selv svar på hva som må være nødvendig, og det er også lite hjelp å hente i forarbeidene. Utgangspunktet må likevel sies å være at det i kravet til nødvendighet ligger at tiltaket må oppfylle lovens formål etter bvl. § 1-1. I følge juridisk teori består nødvendighetsvurderingen av to deler; det må være nødvendig at barnet mottar dagtilbud, og det må være nødvendig å pålegge tiltaket fordi foreldrene ikke frivillig ønsker å ta i mot hjelp.¹²⁶ Den første delen av vurderingen verner om barnets beste, mens den andre delen ivaretar det mildeste inngreps prinsipp.

Det fremkommer heller ikke direkte av ordlyden for hvem tiltaket må være nødvendig. Det må likevel sies å følge ganske klart av koblingen til andre ledd, og bvl. §§ 1-1 og 4-1, at det er barnet som er i fokus. Etter bvl. § 4-4 andre ledd er det som tidligere nevnt «barnet» som må ha et særlig behov, og lovens formål er å sikre at «barn og unge» får nødvendig hjelp, omsorg og trygge oppvekstvilkår, jf. bvl. § 1-1 første og andre strekpunkt. Etter bvl. § 4-1 skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste for «barnet». At det er barnet tiltaket må være nødvendig for bekreftes også av juridisk teori.¹²⁷

Ved å pålegge tiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd første punktum, er det likevel ikke lenger snakk om den mildeste typen tiltak. Hjelpetiltak i seg selv er fortsatt det mildeste tiltaket barnevernet kan iverksette, men tvangsaspektet gjør tiltak etter tredje ledd mye mer inngripende enn de frivillige tiltakene etter andre ledd. At det da oppstilles ytterligere vilkår harmonerer derfor godt med det mildeste inngreps prinsipp.

Nødvendighetsvilkåret kan på denne måten til en viss grad også sies å beskytte barnets foreldre.¹²⁸

---

¹²⁶ Bendiksen og Haugli s. 207.

¹²⁷ Stang s. 226.

¹²⁸ *Ibid.*

4.5 Tilsyn

4.5.1 Generelt

Den andre typen av hjelpetiltak som kan pålegges er tilsyn. Tilsyn kan pålegges dersom vilkårene for omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12 er oppfylt, jf. bvl. § 4-4 tredje ledd andre punktum.

Bvl. § 4-12 inneholder to kumulative vilkår. Etter bestemmelsens første ledd må innholdet i en eller flere av bokstavene a) – d) være oppfylt. Etter andre ledd må et tiltak være nødvendig ut fra den situasjonen barnet befinner seg i. Selv om vilkårene i første ledd er alternative, henger de nært sammen, og er delvis overlappende.¹²⁹ Som det fremgår av bestemmelsen, er terskelen for omsorgsovertakelse meget høy. Et spørsmål som bør drøftes er hvorfor vilkårene for å pålegge tilsyn også er så strenge.

Det faktum at tilsyn kan pålegges mot foreldrenes vilje, medfører at vilkårene må være strengere enn for frivillige hjelpetiltak. Selv om pålegg av tilsyn skal evalueres kontinuerlig, endrer det likevel ikke tiltakets inngripende karakter. Bruk av tilsyn innebærer et stort inngrep i retten til privat- og familieliv. Summen av at tilsynet pålegges, og at det dreier seg om et inngripende tiltak, begrunner behovet for strenge vilkår. Dette trekkes også frem i forarbeidene.¹³⁰

Barnevernet plikter etter bvl. § 4-5 andre punktum å følge nøye med på hvordan det går med barnet og foreldrene, og vurdere om hjelpen er tjenlig eller om det er behov for å iverksette andre tiltak. Etter bestemmelsens første punktum gjelder oppfølgingsplikten for «hjelpetiltak», og det presiseres i forarbeidene til en av barnevernlovens endringslover at kravet til evaluering gjelder alle typer hjelpetiltak.¹³¹

4.5.2 Kort om de ulike vilkårene i bvl. § 4-12 første ledd

Av vilkårene i bvl. § 4-12 første ledd bokstav a) – d) skiller bokstav d) seg litt ut. Alternativ a) – c) retter seg mot situasjonen slik den foreligger på tidspunktet for

---

¹²⁹ Bendiksen og Haugli s. 221.

¹³⁰ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 33.

¹³¹ Ot.prp. nr.69 (2008-2009) s. 82.

vurderingen, mens det etter bokstav d) skal foretas en fremtidsvurdering.¹³² Dette følger av ordlyden «er» i bokstav a), «sørger» i bokstav b) og «blir» i bokstav c), holdt opp mot ordlyden «kan bli» i bokstav d).

Vilkåret som fremkommer av bvl. § 4-12 første ledd bokstav a) er todelt. Det må enten være snakk om alvorlige mangler ved den daglige omsorgen som barnet får, eller i forhold til den personlige kontakt og trygghet som barnet trenger etter sin alder og utvikling. Vilkåret «alvorlige mangler» gjør seg gjeldende i forhold til begge alternativene i bestemmelsen. Det første spørsmålet blir nettopp hva som menes med «alvorlige mangler».

En ren ordlydsfortolkning av begrepet «alvorlige mangler» tilsier at det må dreie seg om mangler av en viss alvorlighetsgrad. Det er ikke tilstrekkelig at det foreligger mangler ved den daglige omsorgen eller den personlige kontakt og tryggheten barnet trenger, manglene må være «alvorlige». Inngangsvilkåret etter bokstav a) setter en høy terskel for oppfyllelse. Som Hove uttrykker det: «kriteriet kvalifiserer den svikt det må være tale om».¹³³

I forarbeidene uttrykkes kravet til «alvorlige mangler» som at «situasjonen må være forholdsvis klart uholdbar» og at «ikke ethvert avvik fra det man kan kalle vanlige normer eller situasjoner» er nok for å oppfylle vilkåret.¹³⁴ Kriteriet «alvorlige mangler» må videre knyttes opp mot de forhold det må foreligge alvorlige mangler ved. Begge alternativene i bestemmelsen knytter seg til den omsorgen barnet får. Det er barnets omsorgspersoner, de som har foreldreansvaret, som er ansvarlig for den daglige omsorg, og for å gi barnet personlig kontakt og trygghet, i tråd med bl. § 30.

Det alternative vilkåret etter bvl. § 4-12 første ledd bokstav b) er at foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring.

---

¹³² Bendiksen og Haugli s. 221.

¹³³ Hove s. 24. Gjentatt i 2011, se www.rechtsdata.no, barnevernlovens note 157.

¹³⁴ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 110.

For å omfattes av bestemmelsen må det altså dreie seg om et «sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn», og dette barnet må videre ha et «særlig behov» for behandling og opplæring. Ordlyden er lite presis. Det foretas ingen streng avgrensning av aktuelle grupper, eller av hvilket behov for behandling og opplæring det må dreie seg om.¹³⁵ Kravet om at det må foreligge et «særlig behov» er likevel med på å øke terskelen, og begrense anvendelsesområdet for bokstav b).

Uttrykket «funksjonshemmet» omfatter både fysiske og psykiske funksjonshemninger.¹³⁶ Hva som menes med «spesielt hjelpetrengende barn» utdypes nærmere i forarbeidene. Uttrykket «tar sikte på barn som på grunn av påkjenninger det har vært utsatt for i familien eller miljøet, har et særlig behov for trygghet og stimulering».¹³⁷

Når det gjelder det nærmere innholdet i uttrykket «behandling og opplæring» gis det i forarbeidene uttrykk for at bestemmelsen må ses i sammenheng med de mildere tvangshjemlene i bvl. §§ 4-10 og 4-11, som regulerer vedtak om medisinsk undersøkelse og behandling, samt rett til opplæring.

Bvl. § 4-12 første ledd bokstav c) dreier seg om tilfeller hvor barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet. Bruken av ordet «eller» indikerer at bestemmelsen regulerer ulike typer overgrep, og at mishandling er trukket frem som et eksempel på en mulig type. Både fysisk og psykisk mishandling omfattes.¹³⁸ Eksempler på «andre alvorlige overgrep» er seksuelle overgrep.¹³⁹ Forarbeidene trekker frem ytterligere eksempler som psykisk sjikane, trakassering, og vedvarende mindre overgrep.¹⁴⁰ Bokstav c) harmonerer godt med BK art. 19, som pålegger staten å treffe alle egnede tiltak for å beskytte barn mot vold og overgrep.

En naturlig språklig forståelse av ordlyden «alvorlig overgrep» tilsier at terskelen etter bestemmelsen er høy. Bvl. § 4-12 første ledd bokstav c) vil for eksempel ikke kunne

---

¹³⁵ Bendiksen og Haugli s. 224.

¹³⁶ Ofstad og Skar s. 123.

¹³⁷ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 110.

¹³⁸ Hove s. 25. Gjentatt i 2011, se www.reettsdata.no, barnevernlovens note 161.

¹³⁹ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 110.

¹⁴⁰ *Op.cit.* s. 43.

anvendes i situasjoner hvor det kun har funnet sted et enkelt overgrep, «dersom barnevernet likevel vurderer hjemmesituasjonen som tilfredsstillende for barnet.¹⁴¹ Her vil nødvendighetskriteriet i andre ledd første punktum stå sentralt. Dette vil bli behandlet nedenfor.

Det må presiseres at all bruk av vold mot barn er forbudt etter bl. § 30 tredje ledd. Det er likevel kun de alvorlige tilfellene som kan begrunne tiltak etter bvl. § 4-12, eller i dette tilfellet § 4-4 tredje ledd andre punktum. Alvorlighetskravet vil riktignok kunne oppfylles på flere måter, både i de tilfeller hvor det er snakk om et eller flere meget grove eller omfattende overgrep, og tilfeller hvor overgrepet er mindre, men gjentas.¹⁴²

Videre er det ikke sånn at all maktbruk mot barn vil innebære et overgrep.¹⁴³ Uttrykket «overgrep» vil måtte avgrenses nedad mot de mildere former for bruk av makt, for eksempel de tilfeller hvor barnets omsorgspersoner er nødt å bruke makt for å beskytte barnet så det ikke forårsaker skade på seg selv eller andre.¹⁴⁴ Dette forholdet er likevel av mindre praktisk betydning ved at nødvendighetskravet etter andre ledd første punktum også her vil medføre en naturlig avgrensing.¹⁴⁵

Bvl. § 4-12 første ledd bokstav d) retter seg mot de tilfellene der det overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet. Vilkårene for å anvende bestemmelsen er meget strenge, de må være «overveiende sannsynlig» at det foreligger en risiko for at barnet kan bli «alvorlig skadd».

Det første spørsmålet blir hva som nærmere ligger i uttrykket «overveiende sannsynlig». Et krav om det må være overveiende sannsynlig at en situasjon vil inntreffe, tilsier at det må foreligge noe mer enn vanlig sannsynlighetsovervekt. Vanlig sannsynlighetsovervekt er tilstrekkelig etter bokstav a) – c), og innebærer at det må være mer sannsynlig at det man tror vil skje inntreffer, enn at resultatet blir et annet.¹⁴⁶

---

¹⁴¹ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 111.

¹⁴² Bendiksen og Haugli s. 225.

¹⁴³ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 111.

¹⁴⁴ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 111 og Ofstad og Skar s. 125.

¹⁴⁵ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 111.

¹⁴⁶ Bendiksen og Haugli s. 226.

At det må være overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet, er i forarbeidene definert som at det må foreligge en «høy grad av sannsynlighet».¹⁴⁷ I forarbeidene til senere lovendringer er det samme uttrykt som at det må eksistere «mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt».¹⁴⁸

På samme måte som for vilkåret «særlig behov» i bvl. § 4-4 andre ledd, kan det stilles spørsmål ved om også kravet til at det må foreligge «overveiende» sannsynlighet i bvl. § 4-12 første ledd bokstav d) må tolkes annerledes ved vurdering av pålegg om tilsyn, enn når vilkåret vurderes med tanke på en eventuell omsorgsovertakelse. Spørsmålet er altså om kravet må tolkes like strengt for tvungent tilsyn, eller om kravet kan lempes noe siden et pålegg om tilsyn vil være mindre inngripende enn en omsorgsovertakelse.

Det nevnes ingenting om dette i bvl. § 4-4 tredje ledd andre punktum, eller i forarbeidene. En vesentlig forskjell mellom tilsyn og omsorgsovertakelse er at barnet ved pålegg av tilsyn fortsetter å bo hjemme. Dette gjør, som nevnt over, tiltaket mindre inngripende enn en omsorgsovertakelse, noe som i utgangspunktet taler for ikke å tolke kravet like strengt for tilsyn.

Samtidig er begrunnelsen for at det kreves sannsynlighetsovervekt den samme, enten det dreier seg om tilsyn eller omsorgsovertakelse. Alle tiltak etter kapittel 4 innebærer en inngripen i familielivet, riktignok i ulik grad. Videre handler de vurderingene som foretas, som tidligere nevnt, om å spå inn i fremtiden, for å prøve å finne ut av hva som på sikt er den beste løsningen. Dette gjelder i enda større grad etter bvl. § 4-12 første ledd bokstav d), hvor det uttrykkelig fremgår at vurderingen knytter seg til hvordan situasjonen «kan bli». Dette beskrives i forarbeidene som at det er tilstrekkelig at det foreligger en skaderisiko på sikt.¹⁴⁹

Kriteriene i bokstav d) retter seg mot en mulig framtidig omsorgssvikt, og det skal foretas en vurdering basert på noe som kanskje aldri vil skje. Dette medfører at det må

---

¹⁴⁷ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 39.

¹⁴⁸ Ot.prp. nr.69 (2008-2009) s. 25.

¹⁴⁹ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 111.

oppstilles strengere vilkår. Dessuten virker det heller ikke som om lovgiver har ønsket at vilkårene skal vurderes forskjellig for de to tiltakene. For å kunne pålegge tilsyn stilles det etter ordlyden krav til at vilkårene i bvl. § 4-12 er oppfylt, verken mer eller mindre. Gode grunner taler derfor for at kravet til sannsynlighetsovervekt må være det samme for pålegg av tilsyn som for omsorgsovertakelse.

For at bokstav d) skal kunne brukes må den overveiende sannsynligheten knytte seg til en risiko for at barnets helse eller utvikling kan bli «alvorlig skadd». Ordlyden viser her at det ikke er nok at omsorgssituasjonen fremover vil være mangelfull, den eventuelle skaden som vil kunne oppstå må være betydelig.

Skaden må etter siste del av bokstav d) være et resultat av at «foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet». Formuleringen er vid og upresis. Forarbeidene er behjelpelig et stykke på vei, ved at det der understrekes at «det er foreldrenes evne til omsorg som ... skal vurderes, og ikke foreldrenes tilstand eller personlighetstrekk i og for seg».¹⁵⁰ Hove gir uttrykk for at «[f]oreldrenes personlige forutsetninger for å kunne ta seg av barnet» vil stå sentralt i vurderingen.¹⁵¹

Bvl. § 4-12 første ledd bokstav d) vil kunne benyttes på barn i alle aldre, men for nyfødte og små barn er det i første rekke dette alternativet i bestemmelsen som vil være aktuelt å bruke.¹⁵² Det vil ofte være for tidlig å fastslå at noen av forholdene i de andre alternativene foreligger når barnet er så lite.

4.5.3 Nødvendighetsvilkåret i bvl. § 4-12 andre ledd

Etter bvl. § 4-12 andre ledd første punktum må tiltak etter første ledd være nødvendig ut fra den situasjon barnet befinner seg i. Det må først avklares om tilleggsvilkåret gjelder også for tilsyn. Av ordlyden i bvl. § 4-4 tredje ledd andre punktum følger det at tilsyn kan pålegges «når vilkårene i § 4-12 er til stede». Det henvises til hele bestemmelsen, ikke bare til de alternative vilkårene i første ledd. Pålegg av tilsyn må derfor også oppfylle nødvendighetsvilkåret i bvl. § 4-12 andre ledd.

---

¹⁵⁰ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 43.

¹⁵¹ Hove s. 25. Gjentatt i 2011, se www.reettsdata.no, barnevernlovens note 162.

¹⁵² *Ibid.*

Det må så vurderes hva som nærmere ligger i begrepet «nødvendig». En naturlig forståelse av ordlyden indikerer at det må være snakk om noe barnet har behov for. Kravet til nødvendighet utdypes nærmere i neste setning. Etter andre punktum skal vedtak om omsorgsovertakelse ikke treffes dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 eller ved tiltak etter §§ 4-10 eller 4-11. Dette samsvarer godt med prinsippet om at det mildeste mulige inngrep til enhver tid skal benyttes. Når bvl. § 4-12 vurderes i tilknytning til bvl. § 4-4 tredje ledd andre punktum, vil vurderingen av det mildeste inngreps prinsipp gå på om det er mulig å iverksette hjelpetiltak i samarbeid med foreldrene etter bestemmelsens andre eller fjerde ledd. Hvis ikke, vil det måtte vurderes om det er tilstrekkelig å pålegge opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud etter bvl. § 4-4 tredje ledd første punktum.

At nødvendighetsvurderingen skal knyttes til «den situasjon barnet befinner seg i», viser at det er forholdene på avgjørelsestidspunktet som er av betydning. Dette bekreftes også av forarbeidene, som gir uttrykk for at det er barnets aktuelle situasjon som må være avgjørende.¹⁵³ Det innebærer at vurderingen i utgangspunktet avgrenses mot forhold som hører fortiden til, mot tidligere hendelser som neppe vil gjenta seg. Tidligere forhold vil likevel kunne være av stor betydning for forståelsen av dagens situasjon.¹⁵⁴

4.5.4 Forholdet mellom tilsyn og omsorgsovertakelse

Det faktum at vilkårene for tiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd andre punktum og bvl. § 4-12 er de samme, medfører at det er nødvendig å avklare det nærmere forholdet mellom pålegg av tilsyn og omsorgsovertakelse. I hvilke tilfeller er det tilstrekkelig å reise sak om tvungent tilsyn, og i hvilke situasjoner er det nødvendig å reise sak om omsorgsovertakelse? Hvor går grensen?

Svaret på disse spørsmålene finnes verken i ordlyden til tredje ledd, eller i forarbeidene.¹⁵⁵ Stang har i sin doktorgradsavhandling kommet frem til at tvungent tilsyn for det meste ser ut til å benyttes som alternativ til eller utsettelse av, omsorgsovertakelse, i fire tilfeller.¹⁵⁶ I sitt forberedende arbeid foretok Stang en

---

¹⁵³ Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 111.

¹⁵⁴ Lindboe (2012) s. 89 og Ofstad og Skar s. 128.

¹⁵⁵ Stang s. 227.

¹⁵⁶ *Op.cit.* s. 230.

omfattende undersøkelse av i alt 30 saker fra to ulike barnevernkontor. Sakene er fra perioden 1995-1999, og ble alle samlet inn i løpet av våren og høsten 1999.¹⁵⁷

For det første viser praksisen at tvungent tilsyn brukes der fylkesnemnda er usikker på om en omsorgsovertakelse er til barnets beste, selv om situasjonen er svært bekymringsfull. Usikkerheten kan for eksempel knytter seg til om det finnes passende plasseringsalternativer. For det andre vil tvungent tilsyn være aktuelt i situasjoner der fylkesnemnda er usikker på om omsorgsovertakelse er det beste alternativet, fordi enkelte forhold ikke er godt nok opplyst, for eksempel grunnlaget for og/eller konsekvensene av en omsorgsovertakelse.¹⁵⁸

Pålegg av tilsyn vil ifølge Stang for det tredje kunne brukes i tilfeller der fylkesnemnda anser at foreldrene har et forbedringspotensial på relativt kort sikt, selv om barnets situasjon på nåværende tidspunkt er alvorlig. Praksis viser for det fjerde, at tilsyn foretrekkes i tilfeller der fylkesnemnda mener tiltaket vil kunne fungere som et «sikkerhetsnett». Barnevernet vil gjennom tilsynsføreren holdes løpende orientert, og hvis situasjonen blir akutt, kan det treffes midlertidige vedtak etter § 4-6, 2. ledd. Stang nevner også et femte tilfelle, som skiller seg fra de andre fire, ved at fylkesnemnda for det siste tilfellet faktisk vedtar omsorgsovertakelse eller plassering i institusjon. Pålegg av tilsyn blir, i likhet med tilfellet over, her brukt som et «sikkerhetsnett» for de tilfeller der det er en risiko for at barnet rømmer og flytter hjem. Vedtaket er da betinget, og tvungent tilsyn blir da bare aktuelt om barnet faktisk rømmer.¹⁵⁹

De analyserte sakene er nå mellom 16 og 20 år gamle.¹⁶⁰ Stang konkluderer likevel med at alderen har liten betydning for sakenes relevans, fordi hun først og fremst bruker de som eksempler og illustrasjoner, ikke som en gjennomgang av praksis.¹⁶¹ Sakene er dermed fortsatt aktuelle for å beskrive forholdet mellom pålegg av tilsyn og omsorgsovertakelse.

---

¹⁵⁷ Stang s. 25.

¹⁵⁸ *Op.cit.* s. 230.

¹⁵⁹ *Op.cit.* s. 230.

¹⁶⁰ Når Stang skrev sin doktorgradsavhandling i 2007 var sakene mellom åtte og tolv år gamle. Se Stang s. 27.

¹⁶¹ Stang s. 27.

Det avgjørende for om pålegg av tilsyn eller omsorgsovertakelse skal velges, synes således å være om omsorgsovertakelse er nødvendig, om omsorgsovertakelse er til barnets beste og om tilsyn kan avhjelpe situasjonen. Det må foretas en konkret helhetsvurdering i det enkelte tilfellet.

5. Foreslåtte endringer

5.1 Generelt om tidligere forslag

Økt bruk av tvungne hjelpetiltak har vært diskutert flere ganger. I sin doktorgradsavhandling fra 2007 ga Stang uttrykk for at hun mente det var behov for flere tvangshjemler, samt at de eksisterende vilkårene for å pålegge hjelpetiltak i bvl. § 4-4 tredje ledd var for strenge, eller i alle fall ikke kunne være de samme som for omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12.¹⁶²

Som nevnt i innledningen, ønsket også Raundalenuutvalget å øke adgangen til å pålegge hjelpetiltak tilbake i 2012. Utvalget foreslo å senke beviskravet for å kunne pålegge tilsyn, samt at flere typer hjelpetiltak burde kunne pålegges.¹⁶³ Forslaget ble ikke prioritert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet den gang, men det ble fra departementets side uttalt at det ville ta forslaget med seg «i det løpende arbeidet med å videreutvikle barnevernet».¹⁶⁴

Dagens regjering uttalte også i sin politiske plattform fra 2013 at:

«Barnevernet må få større adgang til å gi nødvendige hjelpetiltak, også uten samtykke der det er nødvendig for å forebygge omsorgsovertakelse».¹⁶⁵

5.2 Lovforslag våren 2015

5.2.1 Innledning

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet sendte den 20. oktober 2014 et forslag om å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak på høring.¹⁶⁶ Høringsfristen for

---

¹⁶² Se Stang kapittel 7, spesielt s. 403-404.

¹⁶³ NOU 2012: 5 s. 58.

¹⁶⁴ Prop. 106 L (2012-2013) s. 81.

¹⁶⁵ <https://www.regjeringen.no/contentassets/a93b067d9b604c5a82bd3b5590096f74/plattform.pdf> Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet, framforhandlet på Sundvollen 7. oktober 2013, s. 13 (sist besøkt 19. 03.15).

¹⁶⁶ Høringsnotat fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet av 20. oktober 2014, «Forslag om å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester», heretter høringsnotatet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/7251b3bc2d61467f8a0ae4b7bfb5aac6/hoeringsnotat.pdf> (sist besøkt 29.04.15)

forslaget var 05. desember 2014, og saken har inntil nylig vært til behandling i departementet. Forslaget ble fremmet og godkjent i statsråd den 20. mars 2015, og departementets lovforslag, Prop. 72 L (2014-2015), er nå til komitebehandling i Familie- og kulturkomiteen. Komiteen gjennomførte en høring av lovforslaget 29. april, og frist for angivelse av innstilling til Stortinget er satt til 04. juni 2015. Foreløpig dato for første behandling i Stortinget er satt til 11. juni 2015.¹⁶⁷

Departementet foreslår å øke antallet tiltak som kan pålegges, samt å senke vilkårene for å pålegge tilsyn.¹⁶⁸ Departementet plasserer, på samme måte som Raundalenuutvalget, de hjelpetiltak de mener bør kunne pålegges i tre hovedkategorier. De skiller mellom kompenserende tiltak, omsorgsregulerende tiltak og kontrolltiltak.¹⁶⁹ De ulike kategoriene vil bli gjennomgått nedenfor i punkt 5.2.3-5.2.5.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet foreslår videre å lovfeste en tidsavgrensning for tvungne hjelpetiltak, slik at de kan pålegges i et år, regnet fra vedtakstidspunktet. Departementet ønsker riktignok å gjøre unntak for plass i barnehage og andre egnede dagtilbud, som de mener ikke skal være tidsbegrenset.¹⁷⁰

Opprinnelig foreslo departementet at tidsavgrensningen skulle gjelde alle tiltak, og at det etter en ny vurdering skulle være mulig å forlenge pålegget med et år.¹⁷¹ Etter å ha gjennomgått høringsinstansenes syn, endret departementet mening. I forhold til fornying av tiltakene konkluderte de med at ett år allerede er lang tid, og at en forlenging i ytterligere ett år ikke alltid vil være til barnets beste.¹⁷² Departementet påpekte samtidig at barn vil kunne ha behov for plass i barnehage lengre enn ett år.

Departementet fastholder også sin mening fra høringsnotatet om at påleggskompetansen bør ligge hos fylkesnemnda, og begrunner dette med at vedtak om tvang bør treffes av et «uavhengig og frittstående avgjørelsesorgan». Videre at

---

¹⁶⁷ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=61773> (Sist besøkt 02.05.15).

¹⁶⁸ Prop. 72 L (2014-2015) Endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak) s. 1.

¹⁶⁹ Høringsnotatet s. 3.

¹⁷⁰ Prop. 72 L (2014-2015) s. 20.

¹⁷¹ Høringsnotatet s. 8 og Prop. 72 L (2014-2015) s. 19.

¹⁷² Prop. 72 L (2014-2015) s. 20.

behandling i fylkesnemnda vil sikre en «totrinnsprosess», i motsetning til hvis barnevernet både skal kunne forberede og pålegge tiltak.¹⁷³

5.2.2 Begrunnelse

Formål med de foreslåtte endringene er å bedre situasjonen til barnet, og å forebygge mer inngripende tiltak som omsorgsovertakelse. I følge departementet vil en lovendring i tråd med høringsforslaget være et svar på den senere års kritikk mot at barnevernet griper inn for sent.¹⁷⁴

Departementet trekker også frem at barnevernet per i dag har få virkemidler dersom foreldrene ikke ønsker frivillige hjelpetiltak, og situasjonen ikke er så alvorlig at det er behov for omsorgsovertakelse. Tall fra 2013 viser at 8 % av undersøkelsene ble henlagt fordi familien ikke ønsket hjelp, noe som tilsvarer 3114 saker.¹⁷⁵

5.2.3 Kompenserende tiltak

Målet med de kompenserende hjelpetiltakene vil i følge departementet være «å redusere belastninger hos barnet i tillegg til å sikre barn stimulering og deltakelse i aldersadekvate aktiviteter». Slike tiltak vil være opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, opphold i besøkshjem, avlastningstiltak, leksehjelp, fritidsaktiviteter og bruk av støttekontakt.¹⁷⁶

Departementet uttalte i høringsnotatet at denne listen skal anses som uttømmende, og holder fortsatt fast ved det i lovforslaget, selv om enkelte høringsinstanser mente at listen burde inneholde flere tiltak.¹⁷⁷ Departementet begrunner dette i rettssikkerhetshensyn, og argumenterer for at en uttømmende liste vil sikre forutsigbarhet og trygghet ved bruk av tvangstiltak.¹⁷⁸

---

¹⁷³ Prop. 72 L (2014-2015) s. 22-23. Se også høringsnotatet s. 11-13.

¹⁷⁴ Prop. 72 L (2014-2015) s. 1 og 7.

¹⁷⁵ <http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng/aar/2014-12-15#content> (sist besøkt 26.04.15). Se også Prop. 72 L (2014-2015) s. 7 og 10.

¹⁷⁶ Prop. 72 L (2014-2015) s. 11 og 31.

¹⁷⁷ Se høringsnotatet s. 9, og senere Prop. 72 L (2014-2015) s. 12. Se også høringsvar fra Redd Barna s. 4 og fra Barneombudet s. 4.

¹⁷⁸ Prop. 72 L (2014-2015) s. 12.

I høringsnotatet foreslo departementet at kompenserende tiltak skulle kunne pålegges hvis de var «nødvendig».¹⁷⁹ I lovforslaget er vilkåret presisert, og departementet foreslår nå at kompenserende tiltak skal kunne pålegges når det er «nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller av andre grunner».¹⁸⁰

Ved at plass i barnehage eller andre egnede dagtilbud omfattes av de kompenserende tiltakene, vil vilkåret for bruk av disse være de samme som etter någjeldende bvl. § 4-4 tredje ledd første punktum, riktignok ved at det presiseres på hvilken måte tiltaket må være nødvendig.

5.2.4 Omsorgsendrende tiltak

For omsorgsendrende tiltak vil målet etter Barne-, likestillings – og inkluderingsdepartementets mening være «å gi foreldrene hjelp til å utføre sine omsorgsoppgaver på en måte som gir positiv utvikling hos barnet». Hensikten er «å forhindre at problemer eskalerer og at barnet utvikler somatiske og/eller psykiske helsevansker og avvikende adferd». Tiltak vil være ulike former for foreldreveiledning.¹⁸¹

I høringsnotatet foreslo departementet at vilkåret for å kunne pålegge omsorgsendrende tiltak skulle være at det er «nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg og hindre at en situasjon som beskrevet i barneloven § 4-12 skal oppstå».¹⁸² Vilkårene ble sterkt kritisert av flere av høringsinstansene.¹⁸³ Departementet har i lovforslaget sagt seg enig i at vilkårene var upresise, og vanskelige å vurdere, og har derfor endret vilkåret for kompenserende tiltak til at tiltak må være «nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg».¹⁸⁴

---

¹⁷⁹ Prop. 72 L (2014-2015) s. 11.

¹⁸⁰ *Op.cit.* s. 31.

¹⁸¹ *Op.cit.* s. 13.

¹⁸² *Op.cit.* s. 13.

¹⁸³ Se utdrag fra de aktuelle høringsnotatene i Prop. 72 L (2015-2015) s. 14-15.

¹⁸⁴ Prop. 72 L (2014-2015) s. 31.

Departementet mener vilkårene ved å formuleres slik får frem at det skal mer til for å kunne pålegge omsorgsendrende tiltak enn kompensierende tiltak, som også vil kunne pålegges når andre grunner tilsier at det er nødvendig.¹⁸⁵

Departementet beskrev i høringsnotatet hjelpetiltak som innebærer at foreldre og barn oppholder seg utenfor hjemmet sammen, som for inngripende til at de syntes de burde kunne pålegges.¹⁸⁶ I lovforslaget har de skiftet mening, og mener nå at opphold i sentre for foreldre og barn likevel bør kunne pålegges. Etter departementets syn vil tiltaket riktignok være så inngripende at det bare bør brukes i de mest alvorlige tilfellene. Departementet forslår derfor at vilkåret for å kunne benytte denne formen for tiltak må være at «vilkårene i [bvl.] § 4-12 er til stede».¹⁸⁷

5.2.5 Kontrolltiltak

Målet med kontrolltiltak er «å dempe anstrengte situasjoner og kontrollere at barn ikke utsettes for forsømmende omsorgspraksis, overgrep eller mishandling». De foreslåtte tiltakene er tilsyn, meldeplikt og urinprøver.¹⁸⁸

Vilkårene for kontrolltiltak var i høringsnotatet de samme som for omsorgsendrende tiltak, og er på samme måte endret i lovforslaget.¹⁸⁹ Dette innebærer at forslaget går ut på at også urinprøver og meldeplikt skal kunne pålegges, samt at vilkårene for pålegg av tilsyn senkes fra «når vilkårene i § 4-12 er til stede» til når tilsyn er «nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg».

---

¹⁸⁵ Prop. 72 L (2014-2015) s. 15.

¹⁸⁶ *Op.cit.* s. 13.

¹⁸⁷ *Op.cit.* s. 16 og 31.

¹⁸⁸ *Op.cit.* s. 16 og 31.

¹⁸⁹ *Op.cit.* s. 16 og 31.

6. Vurdering av tvungne hjelpetiltak - bør adgangen utvides?

6.1 Innledning

Gjennomgangen i kapittel 4 viser at adgangen til å pålegge hjelpetiltak i dag er meget snever, og at tvungne tiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd er lite brukt i praksis. Dette kan brukes som argument for at det eksisterer et behov for å kunne pålegge flere tiltak, samtidig som det også kan tale for at det egentlig ikke er behov for bestemmelsen. Planen i dette kapittelet er å vurdere retten slik den er «de lege lata», samt å vurdere de endringsforslagene som er oppe til behandling. Begge delene vil bli vurdert i lys av de grunnleggende barnerettslige prinsippene som er behandlet i kapittel 2. Målet er både å påpeke svakheter i gjeldende rett, og vurdere det konkrete lovforslaget, samt å komme med egne vurderinger og forslag.

Selv om det ikke er noe å utsette på formålet med departementets lovforslag, er det likevel ikke nok med et godt formål. Også flere andre forhold må tas i betraktning. En rekke hensyn trekker både for og mot en utvidelse av gjeldende rett. Disse vil bli gjennomgått, og vurdert i det følgende. Jeg vil i punkt 6.2 vurdere generelle hensyn og momenter for og mot å øke adgangen til å pålegge hjelpetiltak, før jeg i punkt 6.3 og 6.4 vil behandle det jeg anser som to av de mest sentrale delene av lovforslaget, først de foreslåtte vilkårene og så muligheten for tvangsgjennomføring.

6.2 Fordeler og ulemper ved å øke adgangen til å pålegge hjelpetiltak

Som allerede fremhevet regnes hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 som den mildeste formen for tiltak etter barnevernloven. Likevel griper også hjelpetiltak inn i retten til familieliv, som er beskyttet gjennom GrL § 102 første ledd første punktum, BK art. 7,9 og 16, alle nr. 1, og EMK art. 8. Dette gjelder både frivillige og tvungne tiltak, selv om foreldrene, for de frivillige tiltakene, samtykker til inngrepet. Bruk av tvungne hjelpetiltak griper derfor i større grad inn i retten til familieliv, ved at tiltakene påtvinges foreldrene.

Pålegg av hjelpetiltak vil riktignok være mindre inngripende enn de andre tiltakene barnevernet kan iverksette etter barnevernloven kapitel 4, som omsorgsovertakelse og adopsjon, etter henholdsvis bvl. §§ 4-12 og 4-20. Barnet vil i de aller fleste tilfeller kunne

bli boende hjemme, noe som samsvarer godt med det mildeste inngreps prinsipp. Likevel taler vernet av familielivet for å utvise forsiktighet ved en eventuell utvidelse av adgangen til å pålegge hjelpetiltak.

Retten til familieliv er riktignok ingen absolutt rettighet. Som det fremgår av innledningen vil retten til omsorg alltid komme først, slik at det er i retten til familieliv det må gjøres begrensninger for å ivareta barnets rett til omsorg. Hvis foreldrene ikke samtykker til frivillige hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 andre ledd der det er behov for slike tiltak, er det barnet, og dets rett til omsorg, dette går ut over.

Det tidligere nevnte trepartsforholdet mellom barnevernet, barnet og foreldrene setter barnet i en posisjon der det dessverre i stor grad er prisgitt foreldrenes beslutninger.¹⁹⁰ Som beskrevet over, vil dette i ytterste konsekvens kunne sperre for at barnet får den hjelpen og omsorgen det trenger.¹⁹¹ Som påpekt av Stang kan det derfor hevdes at «en rett til tvang er nødvendig for å sikre barnet hjelp der det er interessemotsetninger mellom barn og foreldre».¹⁹²

I 2013 ble som nevnt så mange som 8 % av undersøkelsene barnevernet foretok henlagt, fordi familien ikke ønsket hjelp, og situasjonen samtidig ikke var så alvorlig at det var behov for omsorgsovertakelse.¹⁹³ Stang skriver i sin doktorgradsavhandling at hun i sitt forprosjekt så mange saker der barna ikke fikk god nok hjelp, eller ikke hjelp i det hele tatt, fordi foreldrene ikke ønsket å samtykke til hjelpetiltak.¹⁹⁴ Beskrivelsen er kjerneområdet for departementets forslag om lovendring, nemlig barn som blir stående nesten uten rettigheter. Stang beskriver situasjonen slik:

«De [barna] har stort behov for hjelp, men ikke stort nok til at barneverntjenesten tror vilkårene for bruk av tvang eller omsorgsovertakelse foreligger. De har foreldre som nekter å samarbeide med barnevernet, og derfor får de ingen frivillige hjelpetiltak.»¹⁹⁵

---

¹⁹⁰ Se likedan Stang s. 400.

¹⁹¹ Se i punkt 2.5 om legalitetsprinsippet.

¹⁹² Stang s. 403.

¹⁹³ Se punkt 5.2.2.

¹⁹⁴ Stang s. 400.

¹⁹⁵ *Ibid.*

I tråd med hensynet til barnets beste, er målet at barn som trenger det skal få hjelp. En økt adgang til å kunne pålegge hjelpetiltak vil kunne bidra til nettopp det, ved at barnevernet letter vil kunne pålegge de tiltak de mener barnet trenger.¹⁹⁶ Stang illustrerer dette godt med en fylkesnemndsavgjørelse fra 2004.¹⁹⁷ Saken gjald krav om pålegg av barnehage og tilsyn for en tre år gammel jente, som levde under forhold preget av alvorlig omsorgssvikt.

Fylkesnemnda konkluderte i saken med at vilkårene i bvl. § 4-12 første ledd bokstav a) var oppfylt, men påla ikke barnehageplass og tilsyn, med den begrunnelse at dette ikke var «relevante hjelpetiltak» for jenta. Hun hadde etter fylkesnemndas mening behov for å knytte tettere bånd til sin mor, noe plass i barnehage eller bruk av tilsyn ikke ville kunne bidra til. Fylkesnemnda endte heller opp med å foreslå at det ble foretatt en sakkyndig vurdering av barnets situasjon og morens omsorgsevne, slik at barnevernet kunne vurdere om det var nødvendig å fremme sak for fylkesnemnda med krav om omsorgsovertakelse. Gjennom utvidet adgang til å pålegge passende hjelpetiltak, ville denne jenta kunne fått nødvendig hjelp.

FNs barnekomite har også uttrykt bekymring over at barnevernet i mange tilfeller er avhengig av samtykke fra foreldrene før de kan hjelpe barn, og er redd for at det kan medføre at barnet ikke får den hjelpen det trenger.¹⁹⁸

Bvl. § 4-4 tredje ledd, slik den lyder i dag, virker å være for snevert utformet til å kunne benyttes i alle de situasjoner der det er behov for det. En endring av tredje ledd vil forhåpentligvis kunne bidra til at flere barn får den hjelpen de trenger. Tatt i betraktning hvor alvorlig situasjonen virket å være for den tre år gamle jenta i saken over, er det betenkelig at fylkesnemnda ikke iverksatte noen former for tiltak.¹⁹⁹

---

¹⁹⁶ Se likedan Stang s. 402.

¹⁹⁷ FNV-2004-57-NOR. Se Stang s. 231-232.

¹⁹⁸ FNs barnekomites avsluttende merknader til Norges fjerde rapport, av 29. januar 2010, avsnitt 32-33. UNICEF Norge og Redd Barna trekker også frem uttalelsene fra FNs barnekomite i deres høringsvar, se høringsvar fra UNICEF Norge s. 1 og Redd Barna s. 2.

¹⁹⁹ Se likedan Stang s. 232.

Samtidig risikerer man, ved å utvide adgangen til pålegge hjelpetiltak, at færre familier henvender seg til barnevernet for å få hjelp.²⁰⁰ At en lovendring vil kunne «skremme bort» enkelte foreldre fra å søke hjelp er langt fra utenkelig. Selv om en utvidelse vil kunne bedre barnevernets mulighet til å iverksette de tiltak barnet har behov for, hjelper dette lite dersom barnevernet ikke får vite om barnets situasjon. Dette taler imot en lovendring som gir økt mulighet for tvang.

Dette momentet er nok likevel ikke særlig tungtveiende. Vel så vanlig som at foreldrene selv kontakter barnevernet, er nok den situasjonen at de ønsker å holde forholdene i hjemmet skjult for omverdenen, spesielt i de familier hvor forholdene for barnet er spesielt ille. Er forholdene først av alvorlig karakter er faren stor for at foreldrene enten ikke er klar over at det er noe galt med situasjonen, eller at de uansett ikke ville ha kontaktet barnevernet, eller samtykket til iverksetting av hjelpetiltak. Da kan det argumenteres for at muligheten for å pålegge tiltak overfor disse foreldrene er viktigere enn de henvendelsene man eventuelt mister, selv om dette tapet på ingen måte skal bagatelliseres.

Barnevernet blir da enda mer avhengig av at andre utenfor familien melder fra. En lovendring vil kanskje kunne virke positivt i denne retningen, slik Stine Sofies Stiftelsen argumenterer for i sitt høringssvar. De mener at en utvidelse av tiltak som kan pålegges, vil kunne medføre en økning av antallet bekymringsmeldinger, og begrunner sitt synspunkt med at en endring, i enda større grad vil tydeliggjøre det primære ønsket om at barnet skal få hjelp i hjemmet.²⁰¹ Her tror jeg stiftelsen har et godt poeng. Flere vegrer seg nok for å melde fra til barnevernet i frykt for å ta feil. En endring av tredje ledd vil i enda større grad tydeliggjøre ønsket om at barnet skal få hjelp i hjemmet, noe som kanskje vil medføre at flere «tør» å melde fra.

Et annet argument mot en lovendring, er risikoen for at bruk av flere hjelpetiltak vil kunne fører til en utsettelse av en allerede uunngåelig omsorgsovertakelse, og på den

---

²⁰⁰ Også trukket frem av Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet i høringsnotatet s. 7.

²⁰¹ Høringssvar fra Stine Sofies Stiftelse s. 1.

måten bare forverre situasjonen.²⁰² Kanskje kan man miste litt fokus på hva som er barnets beste i et forsøk på å anvende det mildeste mulige tiltak.

Barnevernet plikter riktignok å følge opp hjelpetiltak etter bvl. § 4-5. Dette innebærer at de kontinuerlig må vurdere om de allerede iverksatte tiltak fungerer, og om det er behov for å treffe nye tiltak. Så lenger barnevernet overholder denne plikten, bør ikke risikoen for en forverring av barnets situasjon være noe større hvis antallet tiltak som kan pålegges økes. Det vil selvfølgelig alltid være fare for å treffe feil avgjørelse, men dette er også en risiko slik bvl. § 4-4 tredje ledd er utformet i dag. Det er trolig ikke et særlig mye bedre alternativ at fylkesnemnda velger ikke å pålegge noen tiltak, fordi ingen av dem finnes relevante og egnet, som i fylkesnemndavgjørelsen over.²⁰³

Barnevernet vil riktignok få et enda større ansvar etter bvl. § 4-5 hvis bvl. § 4-4 tredje ledd endres. Dette fordi tredje ledd trolig vil bli hyppigere brukt. I tillegg til at effekten av det enkelte tiltak må vurderes jevnlig, er det også viktig at barnevernet snakker med, veileder og motiverer foreldrene underveis.²⁰⁴

Likefult som at det er en mulighet for at en økt adgang til å pålegge hjelpetiltak vil kunne forverre barnets situasjon, vil en økning også kunne ha motsatt effekt. Som nevnt i innledningen, er bruk av hjelpetiltak en del av barnevernets forebyggende virksomhet. Stang trekker frem at hun gjennom sitt arbeid som observatør i barneverntjenesten fikk inntrykk av at barnevernet drev med «brannslukking» istedenfor forebygging.²⁰⁵ En større mulighet til å kunne pålegge hjelpetiltak, vil kanskje kunne avhjelpe denne situasjonen noe, fordi det da vil kunne velges mellom flere forskjellige tiltak av ulik karakter, og på et tidligere tidspunkt. Hyppigere bruk av tvungne hjelpetiltak vil kanskje også kunne gjøre barnevernets arbeid mer forebyggende på sikt, ved at det kanskje vil treffes færre akuttvedtak, fordi barnevernet vil ha større kontroll på barnets omsorgssituasjon.²⁰⁶

---

²⁰² Dette er også trukket frem av enkelte høringsinstanser, se høringsvar fra Redd Barna s. 3, Forskergruppe for Barnerett, Det juridiske fakultet, UIT Norges Arktiske Universitet s.1 og Stine Sofies Stiftelse s. 1. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet er også selv oppmerksom på denne muligheten, se høringsnotatet s. 7 og s. 12-13.

²⁰³ FNV-2004-57-NOR.

²⁰⁴ Se likedan Prop. 72 L (2014-2015) s. 20.

²⁰⁵ Stang s. 399.

²⁰⁶ Prop. 72 L (2014-2015) s. 19.

Selv om det det også vil være argumenter mot økt mulighet for å pålegge hjelpetiltak, vil økningen trolig samlet sett bedre kunne ivareta interessene til de barna som har behov for hjelp.

6.3 De foreslåtte vilkår

Fellesnevneren for alle tre grupper av tiltak som foreslås lovfestet ved ny utforming av bvl. § 4-4, med unntak av opphold i senter for foreldre og barn, er at pålegg skal kunne gis for å sikre at barnet får «tilfredsstillende omsorg». Kompenserende tiltak skal også kunne pålegges hvis det er nødvendig av «andre grunner». For de omsorgsendrende tiltakene stilles det i tillegg som vilkår at tiltakene er «faglig og etisk forsvarlig og bygge[r] på et allment akseptert kunnskapsgrunnlag».

Pålegg om hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd innebærer bruk av tvang fra barnevernets side. Hvis anvendelsesområdet utvides, vil dette medføre at det i større grad kan gjøres inngrep i familielivet. Ved bruk av tvang, stiller legalitetsprinsippet ekstra strenge krav til hjemmelens klarhet. Selv om bruk av tvungne tiltak representerer den mildeste formen for tvangsbruk, vil også pålegg av slike tiltak kunne føles svært inngripende.

Det fremkommer av Rt. 2015 s. 93 at det kan gripes inn i retten til privat- og familieliv i Grl. § 102, hvis tiltaket «har tilstrekkelig hjemmel, forfølger et legitimt formål og er forholdsmessig».²⁰⁷ Det understrekes samtidig at heller ikke grunnlovsvernet av familielivet er absolutt. I samme dom heter det også at Grl. §§ 102 og 104 er komplementære, slik at barnets interesser vil være et tungtveiende element i forholdsmessighetsvurderingen etter Grl. § 102.²⁰⁸

Det vil i dette tilfellet være nødvendig å spørre om vilkåret «nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg» gir en tilstrekkelig klar hjemmel for så inngripende tiltak som for eksempel pålegg om tilsyn vil være.

---

²⁰⁷ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60.

²⁰⁸ *Op.cit.* avsnitt 66.

Uttrykket «tilfredsstillende omsorg» ble av departementet brukt for å presisere når et tiltak skal anses nødvendig.²⁰⁹ Jeg er likevel usikker på hvor mye veiledning uttrykket gir. Hvor god må omsorgen være for å regnes som «tilfredsstillende»? Verken ordlyden i den tiltenkte bestemmelsen, eller lovforslaget gir nærmere innhold til begrepet. For tvangsvedtak bør innholdet i vilkårene enten fremgå direkte av ordlyden, eller være lett tilgjengelig på andre måter, for eksempel gjennom tydelige uttalelser i forarbeidene. Dette er ikke tilfellet her. Tanken bak vilkåret er god, men formuleringene som brukes bidrar til forvirring, og fører til at forslaget kan virke noe upresist og uklart.

Videre kan det spørres hva som skal til for at et vedtak regnes som faglig og etisk forsvarlig, og begrunnes ut fra et allment akseptert kunnskapsgrunnlag? Det vil kunne bli utfordrende å avgjøre om vilkåret er oppfylt. Det vil trolig også være vanskelig å holde dette kravet opp mot det allerede lovfestede forsvarlighetskravet i bvl. § 1-4, som gjelder for hele barnevernloven. Departementet anser det likevel som «hensiktsmessig» å presisere forsvarlighetskravet eksplisitt for omsorgsregulerende hjelpetiltak.²¹⁰ Men det sies ingenting om hvordan kravet i bvl. §§ 1-4 og 4-4 tredje ledd skal virke ved siden av hverandre. Det kan være vanskelig se at et eget forsvarlighetskrav for de omsorgsregulerende tiltak tilfører noe mer enn det som allerede følger av bvl. § 1-4. Slik jeg ser det, risikerer man å levne et inntrykk av at det eksisterer et eget forsvarlighetskrav for hjelpetiltak, med et annet innhold.

Det vil dessuten fort kunne virke som at det bare er de omsorgsregulerende tiltakene som må være forsvarlige, eller at slike tiltak må være «ekstra forsvarlig» på noen måte. Hvis departementet ønsker å nevne kravet til forsvarlighet i bvl. § 4-4 tredje ledd, eller spesielt for omsorgsregulerende hjelpetiltak, kunne de kanskje heller ha tatt inn et generelt krav til forsvarlighet, eventuelt med en henvisning til bvl. § 1-4.

Slik vilkårene fremgår av departementets lovforslag, er de i mine øyne alt for vage og upresise. Når det ses hen til at det i tillegg er snakk om såpass inngripende tiltak, kan det være grunn til å diskutere nærmere om klarhetskravet er oppfylt slik vilkårene er formulert fra departementets side, før lovforslaget vedtas.

---

²⁰⁹ Prop. 72 L (2014-2015) s. 13.

²¹⁰ *Op.cit.* s. 15.

6.4 Muligheten for tvangsgjennomføring

Bvl. § 6-8 hjemler adgangen til å bruke tvang ved gjennomføring av tiltak etter kapittel 4. Etter bestemmelsen kan barnevernadministrasjonens leder kreve bistand fra politiet for å gjennomføre undersøkelser etter bvl. § 4-3 og tvangsvedtak etter en rekke av lovens bestemmelser. Ved at bvl. § 6-8 inneholder en så detaljert opplistingen av bestemmelser, er det naturlig å anse den som uttømmende, noe som også bekreftes i juridisk teori.²¹¹ Bvl. § 4-4 tredje ledd nevnes ikke, og bistand fra politiet kan derfor ikke brukes for å gjennomføre pålagte hjelpetiltak. Dette medfører at barnevernet står uten håndhevingsmuligheter dersom foreldrene ikke følger pålegget.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ga i høringsnotatet uttrykk for at de mente det fortsatt ikke bør være adgang til å benytte seg av politibistand, og opprettholder synspunktet i lovforslaget.²¹² Departementet begrunner dette med at bruk av politi vil kunne oppfattes som svært dramatisk for de involverte, og at det derfor bare bør brukes i unntakstilfeller, fordi det ikke vil være til barnets beste.²¹³ Mange av høringsinstansene er enige med departementet, men flere etterlyser andre alternativer.²¹⁴

Stang mener derimot at mulighet for bistand fra politiet er en forutsetning for at pålegg skal kunne fungere i praksis, fordi det vil dreie seg om iverksettelse av tiltak foreldrene ikke har samtykket til, og der flere trolig ikke vil være særlig samarbeidsvillige.²¹⁵ Uten mulighet for bistand vil pålegg fungere som «et tvangsvedtak uten tvangskraft», og Stang mener derfor at bvl. § 6-8 må endres.²¹⁶

Til tross for høringsinstansenes innspill, har departementet ikke forsøkt å komme med noen alternative forslag til håndheving, og begrunner heller ikke hvorfor.

Departementet bruker i underkant av en side av lovforslaget til å vurdere sanksjoner ved brudd på pålegg etter bvl. § 4-4 tredje ledd. Deres manglende behandling av

---

²¹¹ Stang s. 228.

²¹² Prop. 72 L (2014-2015) s. 26.

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ Se f.eks. hørings svar fra Redd Barna s. 6, Barneombudet s. 5 og Forskergruppe for Barnerett, Det juridiske fakultet, UIT Norges Arktiske Universitet s. 2.

²¹⁵ Stang s. 404 og 242.

²¹⁶ *Op.cit.* s. 242.

hvordan de tiltak som foreslås innført skal håndheves, er etter mitt syn en stor svakhet med lovforslaget.

Det eneste departementet skriver om temaet, er at det i enkelte saker kan være «behov for at barneverntjenesten tydeliggjør for foreldrene at barneverntjenesten vil gå mer drastisk til verks dersom de motsetter seg vedtak om pålegg av tiltak».²¹⁷ Det er fra flere hold stilt spørsmålstegn ved hvor reell foreldrenes valgfrihet etter någjeldende bvl. § 4-4 egentlig er. Dette når barnevernet, hvis foreldrene nekter, vil kunne fremme forslag for fylkesnemnda om pålegg, så fremst de enkelte vilkårene er oppfylt.²¹⁸ Selv om det at foreldrene ikke samtykker til frivillige hjelpetiltak, ikke automatisk medfører at vilkårene for tvungne tiltak er oppfylt, vil en slik uttalelse fra departementet ikke avhjelpe situasjonen, men heller blåse liv i debatten. I tillegg synes det betenkelig om løsningen for å få foreldre til å overholde pålagte hjelpetiltak skal være å «true» med omsorgsovertakelse.

Hvis man ikke kan tvangsgjennomføre et pålegg på noen måte, det være seg ved hjelp av politibistand eller ved bruk av andre metoder, vil man, som Stang poengterer, være «prisgitt» foreldrenes samarbeidsvilje ved gjennomføringen av tiltaket.²¹⁹ Da forsvinner mye av hensikten med å pålegge tiltak i første omgang. Dersom den foreslåtte økningen i bruk av pålegg om hjelpetiltak skal kunne virke som ønsket, er det etter min mening nødvendig med en mulighet for tvangsgjennomføring. Gjeldende lovforslag åpner ikke for det, noe som synes som en klar svakhet.

6.5 Avslutning

Jeg mener samlet sett at adgangen til å pålegge hjelpetiltak etter bvl. § 4-4 tredje ledd bør økes, herunder at vilkårene for pålegg av tilsyn bør endres. Dette vil trolig bedre kunne ivareta barnets interesser enn bvl. § 4-4 tredje ledd gjør slik den er i dag. Jeg synes formålet med den foreslåtte lovendringen er veldig viktig og taler for en endring

---

²¹⁷ Prop. 72 L (2014-2015) s. 26.

²¹⁸ Se blant annet Stang s. 405, Ofstad og Skar s. 79 og Syse (s. 86). Spørsmålet ble også tatt opp i forarbeidene til loven, i forbindelse med gjennomgangen av loven fra 1953. Se Ot.prp. nr.44 (1991-1992) s. 31.

²¹⁹ Stang s. 404.

av bvl. § 4-4 tredje ledd. I tråd med det biologiske prinsipp er det også best om hjelpen kan gis i hjemmet.

Slik jeg ser det, er det likevel særlig to svakheter ved lovforslaget fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Det første er at de foreslåtte vilkårene ikke virker å være godt nok gjennomarbeidet, og det andre er de manglende mulighetene for å håndheve tiltak som pålegges.²²⁰

Når det gjelder de foreslåtte vilkårene, synes jeg de er altfor vage og uklare. Pålegg om tiltak representerer et inngrep i retten til respekt for privatliv og familieliv, en rettighet som har grunnlovs vern gjennom Grl. § 102 første ledd første punktum. Vilkår for en økning i adgangen til å pålegge hjelpetiltak må derfor gjøres klare enn de er per nå. Dette vil styrke forutberegneligheten, og på den måten samsvare bedre med legalitetsprinsippet.

Dessuten er jeg usikker på hvor effektiv en endring vil være, når det ikke finnes tilgjengelige sanksjonsmuligheter ved brudd på pålegget. Jeg er enig med departementet i at bruk av politibistand kan ha svært negativ effekt på barnet, og derfor ikke vil være til barnets beste. Det forandrer likevel ikke det faktum at en lovendring vil være lite virksom hvis foreldrene saboterer gjennomføringen, og barnevernet står uten håndhevingsmuligheter. Kanskje finnes det andre alternativer enn politibistand?

Uavhengig av om loven endres eller ikke, vil det viktigste for en vellykket bruk av tvungne hjelpetiltak være at barnevernets oppfølging av barnet og foreldrene ikke stopper der. Barnets situasjon vil ikke automatisk bedres av at et eller flere hjelpetiltak pålegges. Det avgjørende for om bruk av tvungne hjelpetiltak fungerer, er ikke hva som skal til for å pålegge dem, men oppfølgingen i etterkant.

---

²²⁰ Se likedan høringssvar fra Redd Barna s. 4, Barneombudet s. 3 og 4 og Forskergruppe for Barnerett, Det juridiske fakultet, UIT Norges Arktiske Universitet s. 1.

7. Kildeliste

7.1 Lover og konvensjoner

Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814 (Grunnloven).

Lov om barn og foreldre 8. april 1981 nr. 7 (barneloven).

Lov om barneverntjenester 17. juli 1992 nr. 100 (barnevernloven).

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21. mai 1999 nr. 30 (menneskerettsloven).

Lov om vergemål 26. mars 2010 nr. 9 (vergemålsloven).

Convention of the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, vedtatt 4. november 1950 (den europeiske menneskerettskonvensjonen).

Convention on the Rights of the Child, vedtatt 20. november 1989 (barnekonvensjonen).

7.2 Forarbeider og andre offentlige dokumenter

NOU 1985: 18 Lov om sosiale tjenester mv.

Ot.prp.nr.44 (1991-1992) Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).

Ot.prp. nr.69 (2008-2009) Om lov om endringer i barnevernloven.

Innst. O. nr.80 (1991-1992) Innstilling fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barneverntjenester (barnevernloven).

Prop. 106 L (2012-2013) Endringer i barnevernloven.

Dok.nr.16 (2011-2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven.

(<https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/dokumentserien/2011-2012/dok16-201112.pdf>)

NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling: Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet.

(<https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou201220120005000dddpdfs.pdf>)

7.3 Praksis

7.3.1 Høyesterettspraksis

Rt. 1991 s. 557

Rt. 1997 s. 170

Rt. 2015 s. 93

7.3.2 Forvaltningspraksis

FNV-2004-57-NOR

7.4 Litteratur

7.4.1 Bøker

Andenæs, Kristian mfl., *Sosialrett*, 6. utgave, Oslo 2003 s. 90-91.

Bendiksen, Lene R. L og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten* (Oslo 2014).

Bendiksen, Lena R. L, *Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon* (Bergen 2008).

Bernt, Jan Fridthjof og David R. Doublet, *Vitenskapsfilosofi for jurister – en innføring* (Bergen 1998).

Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen (Oslo 2001).

Haugli, Trude, *Samværsrett i barnevernssaker*, 2. utgave (Oslo 2000).

Hove, Harald, *Lov om barneverntjenester 17. juli 1992 nr. 100* (Oslo 1995).

Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg, *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave (Oslo 2012).

Kjønstad, Asbjørn mfl., *Sosial trygghet og rettsikkerhet – under sosialtjenesteloven og barneverntjenesten*, 2. utgave (Bergen 2000).

Lindboe, Knut, *Barnevernloven*, 7. utgave (Oslo 2011).

Lindboe, Knut, *Barnevernrett*, 6. utgave (Oslo 2012).

Nygaard, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgave (Oslo 2004).

Ofstad, Kari og Randi Skar, *Barnevernloven med kommentarer*, 5. utgave (Oslo 2009).

Sandberg, Kirsten, *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse* (Oslo 2003).

Stang, Elisabeth Gording, *Det er barnets sak: Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4* (Oslo 2007).

7.4.2 Artikler

Graver, Hans Petter, «I prinsippet prinsipiell – om rettsprinsipper», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 2006 s. 189-221.

Syse, Aslak, «Tvang og tilsyn i private hjem», *Lov og rett*, 2002 s. 82-102.

7.5 Dokumenter fra FNs barnekomite

«General guidelines for periodic reports» (1996).

(http://www.childoneurope.org/issues/crc_committee/su06-General-Guidelines-for-Periodic-Reports.pdf)

«Treaty specific reporting guidelines» (2010).

(http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww2.ohchr.org%2Fenglish%2Fbodies%2Fcrc%2Fdocs%2Ftreaty_specific_guidelines_2010.doc&ei=aJpAVYujEqXSyAP6w4GYAg&usg=AFQjCNEk-gdN_wNBhBKWqKC46D9lin6XvA)

Avsluttende merknader til Norges fjerde rapport av 29. januar 2010.

(<https://www.regjeringen.no/contentassets/070c9c0cc01e42fcb35be64ee06b535/bk4-eksaminasjonen---avsluttende-merknader-8-4-10.pdf>)

7.6 Internett

<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng>

Tall på barn med tiltak fra barnevernet, statistikk fra SSB (sist besøkt 26.04.15).

<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Barnevernet-grep-inn-altfor-sent-Jeg-mistet-barndommen-min-7710431.html>,

<http://www.dagbladet.no/2012/02/15/nyheter/innenriks/overgrep/incest/20243619/>, <http://www.nrk.no/ytring/jeg-skulle-vaert-flyttet-fra-hjemmet-1.11695574>

Artikler om avhandlingens tema (sist besøkt 11.02.15).

<https://www.regjeringen.no/contentassets/a93b067d9b604c5a82bd3b5590096f74/plattform.pdf> Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet.

Framforhandlet på Sundvollen 7. oktober 2013 (sist besøkt 19.03.15).

<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=61773>

Oversikt over saksgangen for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets forslag om endring i barnevernloven – hvor er saken nå? (sist besøkt 02.05.15).

7.7 Dokumenter i forbindelse med Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets forslag om å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester

7.7.1 Høringsnotat

Høringsnotat fra Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet av 20. oktober 2014, «Forslag om å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester», fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7251b3bc2d61467f8a0ae4b7bfb5aac6/horingsnotat.pdf> (sist besøkt 29.04.15)

7.7.2 Hørings svar

Barneombudet (2014). Høring – forslag om å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester, hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7dd97fa333be4ccb8c0724984fe42a95/barneombudet.pdf>

Forskergruppe for barnerett, Det juridiske fakultet, UIT Norges Arktiske Universitet (2014). Høring – forslag om å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester, hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7dd97fa333be4ccb8c0724984fe42a95/uit.pdf>

Redd Barna (2014). Høring – forslag om å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester, hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7dd97fa333be4ccb8c0724984fe42a95/red-d-barna.pdf>

Stine Sofies Stiftelse (2014). Høring – forslag om å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester, hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7dd97fa333be4ccb8c0724984fe42a95/stine-sofies-stiftelse.pdf>

UNICEF Norge (2014). Høring – forslag om å utvide adgangen til å pålegge hjelpetiltak med hjemmel i lov om barneverntjenester, hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7dd97fa333be4ccb8c0724984fe42a95/unicefnorge.pdf>

7.7.3 Lovforslag

Prop. 72 L (2014-2015) Endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak).